

КУЛЬТУРА БЕЗ КОРДОНІВ: УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРНОЮ СПАДЩИНОЮ ДЛЯ МІСЦЕВОГО ТА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

**Конгрес місцевих та регіональних влад
Ради Європи**

THE CONGRESS

LE CONGRÈS

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

КУЛЬТУРА БЕЗ КОРДОНІВ: УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРНОЮ СПАДЩИНОЮ ДЛЯ МІСЦЕВОГО ТА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

**Конгрес місцевих та регіональних влад
Ради Європи**

Прийнято Конгресом на 40-й сесії
17 червня 2021 року

Доповідачі: Ейріні ДУРУ, Греція
та Барбара ТОЦЕ, Італія

*Погляди, викладені в цьому документі,
є відповідальністю авторів
і не обов'язково відображають
офіційну політику Ради Європи.*

Дозволяється відтворення уривків
(до 500 слів) у некомерційних цілях
за умови збереження цілісності тексту,
уривок не використовується поза контекстом,
не надає неповну інформацію
або іншим чином не вводить читача в оману
щодо характеру, обсягу чи змісту тексту.
Вихідний текст завжди має бути
позначений таким чином:
«© Рада Європи, рік публікації».

Усі інші запити
щодо відтворення/перекладу
всього або частини документа
слід надсилати до Директорату
з комунікацій Ради Європи
(F-67075 Страсбург Седекс
або publishing@coe.int).

Усю іншу кореспонденцію
щодо цього документа слід надсилати
до Конгресу місцевих та регіональних влад,
електронна адреса: congress.web@coe.int

F-67075 Страсбург Седекс Франція
Дизайн обкладинки та верстка:
Студія MeaТerra

Редакторський відділ SPDP не виконував
технічного редагування цієї публікації
з метою виправлення типографських
і граматичних помилок

© Рада Європи, січень 2025 р.
Надруковано в Раді Європи

Зміст

ПЕРЕДМОВА	5
РЕЗЮМЕ	7
РЕЗОЛЮЦІЯ 474 (2021)	8
РЕКОМЕНДАЦІЯ 463 (2021)	11
ПОЯСНЮВАЛЬНИЙ МЕМОРАНДУМ	14
1. Вступ	14
2. Культурна спадщина: що охоплює це поняття сьогодні?	16
3. Правова та інституційна база	19
4. Як культурна спадщина може слугувати інструментом для місцевого і регіонального соціально-економічного розвитку?	23
5. «Сліпі плями» та необхідність подальшого аналізу	32
6. Як місцеві і регіональні органи влади можуть усунути недоліки?	35
7. Висновок: На шляху до транснаціональної моделі управління культурою та туризмом за регіонами	38

ПЕРЕДМОВА

У 2023 році на саміті в Рейк'явіку глави держав і урядів 46 держав-членів Ради Європи підтвердили свою відданість розвитку взаєморозуміння між народами Європи та взаємного визнання культурного різноманіття та спадщини.

Місцеві та регіональні органи влади відіграють ключову роль у просуванні та збереженні культурної спадщини. Саме тому Конгрес постійно працює над популяризацією та захистом культурної спадщини, зокрема шляхом міжкультурного та міжконфесійного діалогу, захисту історичної пам'яті та місць поховання, як-от єврейські кладовища, а також принципів сучасної міської політики, закріплених у Європейській хартії міст III.

Ця відданість набуває особливої важливості у нинішньому контексті тривалої воєнної агресії Росії проти нашої держави-члена України та викликів, пов'язаних із відступом від демократії.

У 2025 році ми відзначаємо 20-ту річницю Рамкової конвенції Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства (CETS № 199, Фароська конвенція) та 25-ту річницю Європейської ландшафтною конвенції (ETS № 176). Це нагода ще раз рішуче наголосити на взаємозв'язку між демократією та правами людини з одного боку і культурою та культурною спадщиною з іншого.

Цей звіт закликає всі держави-члени, які ще не зробили цього, підписати та ратифікувати ці емблематичні конвенції Ради Європи. Головною метою цього звіту є розвиток потенціалу місцевих і регіональних органів влади для сприяння міжкультурному діалогу та заохочення громадської участі.

Культурна спадщина живе і дихає крізь наші місцеві громади. Ми повинні прислухатися до їхніх проблем і прагнень і радитися з людьми про те, як найкраще управляти культурною спадщиною.

Місцеві органи влади мають співпрацювати з університетами та іншими зацікавленими сторонами для розробки стратегій щодо культурної спадщини, які відповідатимуть потребам людей і заохочують широку участь громади та діалог.

Необхідно й надалі зміцнювати транскордонне співробітництво у відповідь на сучасні виклики, адже культура не знає кордонів. Наш колективний обов'язок також закликає нас підтримувати збереження та популяризацію української культурної спадщини.

Кожен має право розуміти своє минуле, і нам належить забезпечити це, роблячи об'єкти культурної спадщини доступними для всіх і активно охоплюючи ті групи в наших містах і регіонах, які можуть бути менш залучені до культурних подій. Культурні об'єкти та маршрути є потужним життєвим простором для освіти, а саме для дітей та молоді — вони допомагають їм зростати сповненими демократичних цінностей та різноманіття.

Програма «Культурні маршрути» Ради Європи, яка постійно розширюється як за кількістю членів, так і за темами, є конкретним і практичним способом висвітлення та популяризації європейської культурної спадщини та спільної історії поза межами кордонів шляхом підтримки відповідального туризму та економічного розвитку. Відзначення та розвиток культурних маршрутів на місцевому та регіональному рівнях надає безцінну можливість для налагодження зв'язків і зміцнення потенціалу завдяки спільній матеріальній та нематеріальній культурній спадщині.

Мат'є МОРІ,
Генеральний секретар Конгресу місцевих
та регіональних влад Ради Європи

РЕЗЮМЕ

Звіт фокусується на розумінні культурної спадщини як матеріальних об'єктів спадщини, так і нематеріальних практик, знань і досвіду, підкреслюючи її важливість як соціально-економічного каталізатора та потужного інструменту сталого розвитку, міського відродження та туризму. У ньому підкреслюється важлива роль, яку відіграють місцеві та регіональні органи влади у популяризації та збереженні культурної спадщини як хранителі культурного різноманіття, а також те, як вони можуть використовувати її для покращення соціальної згуртованості та міжкультурного діалогу, зміцнення партисипативного врядування та взаємодії з ізольованими спільнотами.

Конгрес закликає місцеві та регіональні органи влади інвестувати, підтримувати та популяризувати культурну спадщину, інтегруючи її у відповідні стратегії, програми та заходи, а також розробляти кількісні та якісні показники для вимірювання її впливу з метою

забезпечення її сталості в довгостроковій перспективі. Він пропонує містам і регіонам використовувати управління культурною спадщиною для розвитку віддалених і периферійних територій як засіб досягнення територіальної справедливості та визнавати міста головними гравцями культурної дипломатії.

Конгрес рекомендує урядам держав-членів сприяти розвитку культурного туризму як засобу підтримки розвитку регіонів і міських територій, водночас застосовуючи підхід «відповідального туризму». Він пропонує їм фінансово підтримати та зміцнити основні європейські ініціативи у сфері культурної спадщини. Нарешті, він закликає всі держави-члени, які ще не зробили цього, підписати та ратифікувати Рамкову конвенцію Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства (далі — «Фароська конвенція») та Європейську ландшафтну конвенцію.

РЕЗОЛЮЦІЯ 474 (2021)¹

1. Культурна спадщина — це широке поняття, яке охоплює надбання, успадковані від минулих поколінь, які люди ототожнюють і цінують як вираження своїх власних знань і традицій, а також як спадок, що зміцнює культурну самобутність. Вона спрямована на збереження культурної значущості того, що існує, в контексті постійних змін і трансформацій.

2. Як визнано Конвенціями Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) [про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини \(1972 р.\)](#) та [про охорону нематеріальної культурної спадщини \(2003 р.\)](#), вона має подвійний характер, що включає матеріальні та нематеріальні складові. Перші стосуються артефактів, які створюються, зберігаються та передаються між поколіннями в суспільстві, а другі — практик, форм вираження, знань і навичок, які громади визнають частиною своєї культурної спадщини. Як підкреслюється в [Конвенції ЮНЕСКО про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження \(2005 р.\)](#), культурна спадщина також має економічний вимір.

3. Рада Європи бере до уваги велике значення культурної спадщини як засобу сприяння різноманіттю та діалогу між державами-членами. Заохочуючи можливості доступу до спадщини, вона ставить за мету виховання почуття ідентичності, колективної пам'яті та взаєморозуміння всередині громад і між ними. Протягом останніх десятиліть Організація прийняла знакові документи у цій сфері, як-от Ландшафтна конвенція Ради Європи [ETS № 176 \(2000 р.\)](#), яка сприяє охороні, регулюванню та плануванню ландшафтів, і Рамкова конвенція Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства (також відома як «Фароська конвенція») [CETS № 199 \(2005 р.\)](#), яка наголошує на важливих аспектах спадщини у контексті прав людини та демократії.

4. Парламентська асамблея (ПАРЕ) і Комітет міністрів ухвалили кілька рекомендацій державам-членам щодо культурної спадщини, відповідно [Рекомендацію ПАРЕ 2149 \(2019\)](#) «Значення культурної спадщини в демократичному суспільстві» та [Рекомендацію CM/Rec \(2017\)¹](#) щодо Європейської стратегії культурної спадщини на 21 століття.

5. Спираючись на вищезазначене, Конгрес місцевих та регіональних влад Ради Європи (далі — «Конгрес») зробив внесок у цю сферу, ухваливши резолюції, а саме [Резолюцію 202 \(2005\)](#) «Міжкультурний і міжко-нфесійний діалог: ініціативи та обов'язки місцевих органів влади» та [Резолюцію 379 \(2015\)](#) «Єврейські кладовища: відповідальність місцевих органів влади», що визначають роль місцевих і регіональних органів влади в охороні, збереженні, примноженні, управлінні та утриманні місць поховання як частини місцевої історії.

6. Місцеві та регіональні органи влади відіграють важливу роль у визначенні того, як минуле формує сьогодення та майбутнє їхніх міст і регіонів. Їхня політика та заходи у сфері культурної спадщини, залучення різноманітних громад всередині країни та за її межами, узгодження суперечливих наративів, посилення економічного потенціалу їхніх територій для досягнення вищих стандартів життя та об'єднання різних зацікавлених сторін сприятимуть покращенню сталого економічного розвитку, соціальної інтеграції та партисипативного врядування.

7. У своїх пріоритетах на 2017–2020 роки Конгрес підтвердив свій намір сприяти міжкультурному діалогу та збереженню культурної та архітектурної спадщини на місцевому та регіональному рівнях як засобу реалізації Порядку денного ООН на період до 2030 року та його Цілей сталого розвитку (ЦСР). Цілі 8.9 і 12.b порядку денного стосуються необхідності розробки та впровадження політики для сприяння розвитку сталого туризму, зокрема через місцеву культуру та продукцію, а також необхідності розробки відповідних інструментів моніторингу в цій сфері. Ціль 11.4 підкреслює необхідність посилення зусиль із захисту та збереження світової культурної та природної спадщини.

8. У зв'язку з вищезазначеним,

a. враховуючи, що створення, збереження та популяризація культурної спадщини є частиною компетенції місцевого та регіонального рівнів, а місцеві громади є носіями цінностей спадщини як хранителі культурного різноманіття, що визнано у згаданих вище конвенціях;

b. беручи до уваги появу цифрових технологій, зростаючі ризики, пов'язані з довкіллям і кліматом, а також масштабні зміни в суспільному житті, спричинені урбанізацією, глобалізацією та гіпермобільністю, які впливають на прийняття та управління культурною спадщиною;

c. усвідомлюючи необхідність адаптації та трансформації політики у сфері культурної спадщини для сприяння економічному та сталому розвитку, відродженню міст і туризму в європейських містах і регіонах, а також для сприяння міжкультурному діалогу, спрямованому на соціальну згуртованість шляхом залучення місцевих громадян і покращення співпраці з ізольованими спільнотами;

d. пам'ятаючи про відповідальність, яка покладається на місцеві та регіональні органи влади щодо вжиття заходів стосовно отримання інформації та покращення бази знань, розробки політики, впровадження заходів і налагодження мереж для популяризації та збереження культурної спадщини, висвітлення нових проблем (як-от зміна клімату, «надмірний туризм» або надзвичайні ситуації в системі громадського здоров'я), для розв'язання яких необхідно терміново створювати нові інструменти та засоби або активніше впроваджувати політику на основі наявних досліджень;

e. пам'ятаючи також, що для подолання поточної європейської кризи ідентичності необхідно вживати заходів на основі плюралістичних і різноманітних інструментів управління культурною спадщиною, створених і впроваджених місцевими та регіональними органами влади у співпраці з фахівцями та громадянами;

f. визнаючи, що залучення молоді є важливим для захисту та збереження культурної спадщини, а також для сприяння культурному різноманіттю як життєво важливому елементу запобігання насильницькому екстремізму, і що молодь є потужними миротворчим ресурсом;

g. визнаючи, що потрібна зміна парадигми, яка усуне проблеми відсутності схем врядування на основі підходу «знизу вгору» та інклюзивного врядування, нерівності та територіальних відмінностей між регіонами та міськими територіями, браку даних і показників, що виходять за межі суто економічних міркувань, а також відсутності ефективних інструментів для збереження нематеріальних аспектів міських або сільських ландшафтів;

9. Конгрес закликає місцеві та регіональні органи влади держав-членів:

a. сприяти розумінню культурної спадщини як всеохопної концепції, що об'єднує матеріальні об'єкти спадщини, визначені органами державної влади, і нематеріальні практики, знання, навички та досвід, які існують у громадах;

b. продовжувати інвестувати, підтримувати та популяризувати культурну спадщину, визнаючи її економічно-соціальним каталізатором і потужним інструментом для сталого розвитку суспільства загалом, пам'ятаючи, що управління культурною спадщиною має ґрунтуватися на основних принципах місцевої демократії, спрямованих на залучення, різноманіття та повагу до основоположних прав, а також що соціальна інклюзія використовує наше різноманіття як рушійну силу для розвитку малого бізнесу, творчості та інновацій;

c. сприяти сталому культурному туризму, враховуючи його економічні переваги для сприяння

¹ Обговорено та прийнято Конгресом 17 червня 2021 р., 3-тє засідання (див. Документ CG(2021)40-22, пояснювальний меморандум), доповідачі: Ейріні ДУРУ, Греція (R, SOC/G/PD) та Барбара ТОЦЕ, Італія (L, SOC/G/PD).

розвитку європейських регіонів і міських територій, водночас застосовуючи підхід «відповідального туризму», оснований на досвіді міст, що зіткнулися з «надмірним туризмом», та з урахуванням викликів і змін, спричинених кризовими ситуаціями (зміна клімату, біженці та мігранти, пандемія Covid-19) в усіх населених пунктах, але особливо на міських територіях;

d. ухвалювати та впроваджувати політику у сфері культурної спадщини шляхом інтеграції вивчення, догляду, захисту та належного використання спадщини в усі пов'язані політики, програми та заходи, як-от міське планування, громадські простори та освітні програми, а також здійснювати моніторинг їхньої сталості та узгодженості з існуючими проєктами;

e. розробити як кількісні, так і якісні показники для вимірювання впливу культурної спадщини, які можуть продемонструвати її міжгалузевий вплив на регіональному та місцевому рівнях врядування, що сприятиме підвищенню обізнаності про переваги, які інвестиції в культурну спадщину можуть принести в широкий спектр сфер політики;

f. зміцнити партисипативне врядування, а також структуроване та систематичне залучення всіх зацікавлених сторін і громадянського суспільства, зокрема мігрантів, маргіналізованих або ізольованих груп населення, до розробки стратегій і політики у сфері культурної спадщини, що має відбуватися у тісній співпраці з державними установами та фахівцями на місцевому та регіональному рівнях, надаючи їм необхідні інструменти для навчання та досліджень і зосереджуючись на розбудові спроможності для місцевих діячів культури та митців;

g. підвищити обізнаність молодих людей щодо важливості різноманіття спадщини, її збереження, примноження та передачі, забезпечуючи їм можливість висловлювати свої занепокоєння та брати участь у захисті та популяризації спільної культурної та природної спадщини, підтримуючи їхнє залучення та участь, а також спільно створюючи з ними проєкти, що сприятимуть обміну досвідом і сталому місцевому та регіональному розвитку;

h. визнати міста ключовими гравцями культурної дипломатії, підтримуючи та сприяючи розвитку мереж діаспорних і мігрантських спільнот для співпраці у сфері культурної спадщини, таким чином розкриваючи потенціал міст як учасників міжнародних культурних процесів;

i. переосмислити роль громадських просто-

рів як платформ для культурної спадщини, віддаючи перевагу їхній комунальній функції, щоб протистояти дедалі більшій комерціалізації, просуваючи їх як платформи для колективного вираження, демократичного дискурсу та розв'язання проблем;

j. переглянути спірну спадщину в Європі, заохочуючи публічні дебати, вітаючи різні історичні перспективи та реконструюючи дискурс щодо цих питань, що сприятиме зменшенню ескалації конфліктів;

k. ефективно використовувати управління культурною спадщиною на місцевому та регіональному рівнях для розвитку віддалених і периферійних територій як засобу досягнення територіальної справедливості, щоб врятувати віддалені території від негативної спіралі деіндустріалізації, опустелювання та маргіналізації;

l. розробити нові ініціативи для створення міських мереж у Європі та розширити поточну програму «Європейська столиця культури» на інші країни, щоб заохочувати обмін культурними впливами та інтеграцію програм культурної спадщини;

m. створювати університетські мережі для європейської культурної спадщини, оскільки університети тісно співпрацюють з місцевими та регіональними органами влади та мають налагоджену взаємодію з місцевими громадами, вони є важливими гравцями в реалізації проєктів та ініціатив, спрямованих на використання спадщини як інструменту для просування та поширення основних демократичних цінностей, прав людини та верховенства права;

n. приєднатися до мереж Культурних маршрутів Ради Європи, які проходять через їхні території, сприяючи популяризації місцевої культурної спадщини, сталого культурного туризму та участі громад із пан'європейської перспективи.

РЕКОМЕНДАЦІЯ 462 (2021)²

1. Культурна спадщина — це широке поняття, яке охоплює надбання, успадковані від минулих поколінь, які люди ототожнюють і цінують як вираження своїх власних знань і традицій, а також як спадок, що зміцнює культурну самобутність. Вона спрямована на збереження культурної значущості того, що існує, в контексті постійних змін і трансформацій.

2. Як визнано Конвенціями Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (1972 р.) та про охорону нематеріальної культурної спадщини (2003 р.), культурна спадщина має подвійний характер, що включає матеріальні та нематеріальні складові. Перші стосуються артефактів, які створюються, зберігаються та передаються між поколіннями в суспільстві, а другі — практик, форм вираження, знань і навичок, які громади визнають частиною своєї культурної спадщини. Як підкреслюється в Конвенції ЮНЕСКО про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження (2005 р.), культурна спадщина також має економічний вимір.

3. Рада Європи бере до уваги велике значення культурної спадщини як засобу сприяння різноманіттю та діалогу між державами-членами. Заохочуючи можливості доступу до спадщини, вона ставить за мету виховання почуття ідентичності, колективної пам'яті та взаєморозуміння всередині громад і між ними. Протягом останніх десятиліть Рада Європи прийняла знакові документи у цій сфері, як-от Ландшафтна конвенція Ради Європи ETS № 176 (2000 р.), яка сприяє охороні, регулюванню та плануванню ландшафтів, і Рамкова конвенція Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства («Фароська конвенція») CETS № 199 (2005 р.), яка наголошує на важливих аспектах спадщини у контексті прав людини та демократії.

4. Парламентська асамблея (ПАРЕ) і Комітет міністрів ухвалили кілька рекомендацій державам-членам щодо культурної спадщини, відповідно Рекомендацію ПАРЕ 2149 (2019) «Значення культурної спадщини в демократичному суспільстві» та Рекомендацію CM/Rec(2017)² щодо Європейської стратегії культурної спадщини на 21 століття.

² Обговорено та прийнято Конгресом 17 червня 2021 р., 3-тє засідання (див. Документ CG(2021)40-22, пояснювальний меморандум), доповідачі: Ейріні ДУРУ, Греція (R, SOC/G/PD) та Барбара ТОЦЕ, Італія (L, SOC/G/PD)

5. Спираючись на вищезазначене, Конгрес місцевих і регіональних влад Ради Європи (далі — «Конгрес») зробив внесок у цю сферу, ухваливши резолюції, а саме [Резолюцію 202 \(2005\)](#) «Міжкультурний і міжконфесійний діалог: ініціативи та обов'язки місцевих органів влади» та [Резолюцію 379 \(2015\)](#) «Єврейські кладовища, відповідальність місцевих органів влади», що визначають роль місцевих і регіональних органів влади в охороні, збереженні, примноженні, управлінні та утриманні місць поховання як частини місцевої історії.

6. У своїх пріоритетах на 2017–2020 роки Конгрес підтвердив свій намір сприяти міжкультурному діалогу та збереженню культурної та архітектурної спадщини на місцевому та регіональному рівнях як засобу реалізації Порядку денного ООН на період до 2030 року та його Цілей сталого розвитку (ЦСР). Цілі 8.9 і 12.b порядку денного стосуються необхідності розробки та впровадження політики для сприяння розвитку сталого туризму, зокрема через місцеву культуру та продукцію, а також необхідності розробки відповідних інструментів моніторингу в цій сфері. Ціль 11.4 підкреслює необхідність посилення зусиль із захисту та збереження світової культурної та природної спадщини.

7. Нові цифрові технології, зростаючі ризики, пов'язані з довкіллям і кліматом, а також масштабні зміни в суспільному житті, спричинені урбанізацією, «надмірним туризмом», глобалізацією та гіпермобільністю, впливають на сприйняття культурної спадщини і вимагають створення нових інструментів і засобів для реалізації відповідної політики на всіх рівнях врядування.

8. Вони також вимагають адаптації та трансформації політики у сфері культурної спадщини для сприяння економічному та сталому розвитку і туризму в європейських містах і регіонах, а також для сприяння міжкультурному діалогу, спрямованому на соціальну згуртованість. Потрібна зміна парадигми, щоб усунути проблеми відсутності схем врядування на основі підходу «знизу вгору» та інклюзивного врядування, нерівності та територіальних відмінностей між регіонами та міськими територіями, браку даних і показників, що виходять за межі суто економічних міркувань, а також відсутності ефективних інструментів для збереження нематеріальних аспектів міських або сільських ландшафтів.

9. У світлі викладеного вище Конгрес закликає держави-члени Ради Європи:

a. сприяти розумінню культурної спадщини як всеохопної концепції, що об'єднує матеріальні об'єкти спадщини, визначені органами державної влади, і нематеріальні практики, знання, навички та досвід, які існують у громадах;

b. продовжувати інвестувати, підтримувати та популяризувати культурну спадщину, визнаючи її економічно-соціальним каталізатором і потужним інструментом для сталого розвитку суспільства загалом, усвідомлюючи її потенціал для закріплення європейської ідентичності в конкретних територіальних ландшафтах, а також як засіб для узгодження суперечливих історичних наративів;

c. підтримувати та надавати рекомендації місцевим і регіональним органам влади щодо розвитку партисипативного врядування як засобу досягнення структурованого та систематичного залучення всіх зацікавлених сторін і громадянського суспільства до розробки стратегій і політики у сфері культурної спадщини, зокрема мігрантів, маргіналізованих або ізольованих спільнот, пам'ятаючи, що управління культурною спадщиною має ґрунтуватися на основних принципах місцевої демократії, спрямованих на залучення, різноманіття та повагу до основоположних прав;

d. ухвалювати та впроваджувати політику у сфері культурної спадщини шляхом інтеграції догляду, захисту та належного використання спадщини в усі пов'язані програми та заходи, з особливим наголосом на освітніх програмах і шкільних навчальних планах, підвищення обізнаності серед дітей та молоді щодо культурної спадщини як засобу, що пов'язує минуле та майбутнє, визнаючи, що спадщина є динамічним процесом, і залучаючи місцеві та регіональні органи влади до формування та впровадження цієї політики;

e. сприяти культурному туризму, враховуючи його економічні переваги для підтримки розвитку регіонів і міських територій, водночас застосовуючи підхід «відповідального туризму», оснований на досвіді міст, що зіткнулися з «надмірним туризмом», та з урахуванням викликів і змін, спричинених кризовими ситуаціями (зміна клімату, біженці та мігранти, пандемія Covid-19), особливо на міських територіях;

f. мобілізувати ресурси (наукові та адміністративні) і співпрацювати з місцевими та регіональними органами влади з метою розробки як кількісних, так і якісних показників для вимірювання впливу культурної спадщини, які можуть продемонструвати її міжгалузевий вплив на всіх рівнях врядування та підвищити обізнаність про переваги, які інвестиції в культурну спадщину можуть принести в широкий спектр сфер політики;

g. фінансово підтримувати та зміцнювати основні європейські ініціативи у сфері культурної спадщини, розробляючи систему доброго врядування з відповідними показниками.

10. Конгрес закликає всі держави-члени, які ще не зробили цього, підписати та ратифікувати Рамкову конвенцію Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства та Європейську ландшафтну конвенцію.

ПОЯСНЮВАЛЬНИЙ МЕМОРАНДУМ³

1. Вступ

1. Культурна спадщина — це широке поняття, яке охоплює всі надбання, успадковані від минулих поколінь, які люди ототожнюють і цінують як вираження своїх власних знань і традицій, а також як спадок, що зміцнює культурну самобутність. Вона спрямована на збереження культурної значущості того, що існує, проте вона також зазнає постійних змін і трансформацій.

2. З моменту свого заснування в 1949 році Рада Європи усвідомлювала важливість культурної спадщини для досягнення більшої єдності між європейцями. Її діяльність у цій сфері призвела до концептуалізації культурної спадщини та розробки низки конвенцій, спрямованих на її захист, примноження та популяризацію.

3. Європейська культурна конвенція, прийнята в 1954 році, є найстарішим і найвідомішим із цих механізмів. Разом із еволюцією концепції культурної спадщини ця унікальна та новаторська конвенція з часом була доповнена кількома правовими інструментами, що спеціалізуються на різних формах спадщини: Конвенція про охорону архітектурної спадщини Європи (Гранада, 1985 р.), [Європейська конвенція про охорону археологічної спадщини Європи](#) (Валлетта, 1992 р.), Європейська конвенція про охорону аудіовізуальної спадщини (Страсбург, 2001 р.) та Конвенція про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями (Нікосія, 2017 р.) серед інших.

4. ЮНЕСКО також виявила свою стурбованість щодо охорони культурної спадщини, прийнявши Конвенції про [охорону всесвітньої культурної і природної спадщини](#) (1972 р.) та про [охорону нематеріальної культурної спадщини](#) (2003 р.). Ці два правові інструменти визнають подвійний характер культурної спадщини, підкреслюють взаємозалежність між її нематеріальною та матеріальною природою та

визнають значну роль громад як носіїв спадщини. Крім того, прийнявши [Конвенцію про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження](#) (2005 р.), ЮНЕСКО підкреслила економічний вимір культурного самовираження та започаткувала Ініціативу «Культура для сталого розвитку міст».

5. Відповідно до викладеного вище, Рада Європи визнає велике значення культурної спадщини як засобу сприяння різноманіттю та діалогу між державами-членами. Заохочуючи можливості доступу до спадщини, вона ставить за мету виховання почуття ідентичності, колективної пам'яті та взаєморозуміння всередині громад і між ними. Протягом останніх десятиліть Рада Європи прийняла низку знакових документів і програм у цій сфері, як-от Європейська ландшафтна конвенція [ETS № 176 \(2000 р.\)](#), Рамкова конвенція Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства (також відома як «Фароська конвенція») [CETS № 199 \(2005 р.\)](#), і створила Розширену часткову угоду про культурні маршрути Ради Європи ([CM/Res\(2013\)66](#)).

6. Парламентська асамблея (ПАРЕ) і Комітет міністрів ухвалили кілька рекомендацій державам-членам щодо культурної спадщини, відповідно [Рекомендацію ПАРЕ 2149 \(2019\)](#) щодо «Значення культурної спадщини в демократичному суспільстві» та [Рекомендацію CM/Rec\(2017\)¹](#) щодо Європейської стратегії культурної спадщини на 21 століття.

7. Спираючись на вищезазначене, Конгрес місцевих і регіональних влад Ради Європи (далі — «Конгрес») протягом багатьох років робив внесок у цю сферу, ухваливши резолюції, а саме [Європейську хартію міст II: Маніфест нової урбаністики, Резолюцію 202 \(2005\)](#) про «Міжкультурний і міжконфесійний діалог: ініціативи та обов'язки місцевих органів влади» та [Резолюцію 379 \(2015\)](#) про «Єврейські кладовища: відповідальність місцевих органів влади», що визначають роль місцевих і регіональних органів влади в охороні, збереженні, примноженні, управлінні та утриманні місць поховання як частини місцевої історії.

8. У своїх пріоритетах на 2017–2020 роки Конгрес підтвердив свій намір сприяти міжкультурному діалогу та збереженню культурної та архітектурної спадщини на місцевому та регіональному рівнях як засобу реалізації Порядку денного ООН на період до 2030 року та його Цілей сталого розвитку (ЦСР).

9. Хоча жодна з 17 ЦСР не зосереджена виключно на культурі, ЦСР № 8 «Гідна праця та економічне зростання», № 11 «Сталий розвиток міст» і № 12 «Відповідальне споживання та виробництво» безпосередньо стосуються різних культурних аспектів, що розглядаються у цьому звіті: Цілі 8.9 і 12.b стосуються необхідності розробки та впровадження політики для сприяння розвитку сталого туризму, зокрема через місцеву культуру та продукцію, а також необхідності розробки відповідних інструментів моніторингу в цій сфері. Ціль 11.4 підкреслює необхідність посилення зусиль із захисту та збереження світової культурної та природної спадщини.⁴

10. Зараз міста та регіони долають наслідки пандемії COVID-19 — безпрецедентної події, яка серйозно вплинула на їхній економічний, культурний і соціальний розвиток. У зв'язку з цим міжнародному співтовариству потрібен сигнал для відновлення інвестицій у міжнародну співпрацю, діалог і почуття приналежності. Ернесто Оттоне, помічник Генерального директора ЮНЕСКО з питань культури, нагадав усім, що «зараз, як ніколи, людям потрібна культура. Культура робить нас витривалими. Вона дає нам надію. Вона нагадує нам, що ми не самотні».⁵

11. На жаль, культурна спадщина є одним із секторів, які найбільше постраждали внаслідок кризи; закриття об'єктів культурної спадщини, музеїв та інших культурних установ ставить під загрозу фінансування митців і творчих індустрій, а також фінансування збереження цих об'єктів і пов'язаних з культурою професій. COVID-19 також призупинив багато практик нематеріальної культурної спадщини, зокрема ритуали та церемонії, що вплинуло на громади в усьому світі; це призвело до втрати значної кількості робочих місць по всьому світу.

12. Цей звіт підготовлено з метою вивчення трансформації політики у сфері культурної спадщини для сприяння економічному та сталому розвитку європейських міст і регіонів, а також для сприяння міжкультурному діалогу та сталому туризму, спрямованому на соціальну згуртованість шляхом залучення місцевих громадян і покращення співпраці з ізольованими спільнотами. Він також закликає органи державної влади продовжувати інвестувати, підтримувати та популяризувати культурну спадщину та культурні маршрути, визнаючи їх соціально-економічним каталізатором і потужним інструментом для сталого розвитку суспільства загалом.

³ Цей пояснювальний меморандум ґрунтується на документі, підготовленому консультанткою Ради Європи Марією ГРАВАРІ-БАРБАС, директоркою EIREST (Міждисциплінарна дослідницька група з туризму), Університет Париж І Пантеон-Сорбонна.

⁴ OMMB, Культура в Цілях сталого розвитку: Посібник із місцевих заходів, травень 2018 р., с. 3, доступний за посиланням https://www.uclg.org/sites/default/files/culture_in_the_sdgs.pdf

⁵ ЮНЕСКО підтримує культуру та спадщину під час локдауну COVID-19, 2020 р. https://en.unesco.org/news/unesco-supports-cultureand-heritage-during-covid-19-shutdown_

2. Культурна спадщина: що охоплює це поняття сьогодні?

13. Протягом останніх десятиліть 20 століття поняття культурної спадщини зазнало змін шляхом переходу від підходу, орієнтованого на об'єкт, до підходу, орієнтованого на суб'єкт, зосереджуючись не стільки на самому об'єкті спадщини, скільки на його нематеріальному соціальному та взаємозв'язковому потенціалі. Фокус перемістився з об'єктів на функціональність, і культурна спадщина стала розглядатися більше як дієвий чинник і процес, а не як окремі вибрані об'єкти, що перетинають соціальні, культурні та екологічні аспекти.⁶

14. Визначення спадщини, подане у Фароській конвенції (стаття 2), може слугувати орієнтиром для нової, більш суб'єктивної оцінки спадщини: «Культурна спадщина є сукупністю ресурсів, успадкованих від минулого, які люди, незалежно від своєї приналежності, вважають відображенням і вираженням своїх постійно

мінливих цінностей, вірувань, знань і традицій. Вона охоплює всі аспекти середовища, які виникли в результаті взаємодії в часі між людьми та місцями».

15. Ця зміна поняття культурної спадщини від статичного підходу — окремі пам'ятники та об'єкти — до динамічного та спільного — як-от культурні маршрути — потребує нових інтегрованих і цілісних стратегій управління спадщиною. Це кардинально змінило роль спадщини в культурній, соціальній та економічній сферах, а також призвело до розуміння того, що основні проблеми та виклики вимагають нових теоретичних, міждисциплінарних та оперативних підходів.⁷

16. Декілька факторів змін спільно впливають на те, як культурна спадщина сприймається та управляється в сучасних суспільствах:

- **Глобалізація** є першим з них. Вона не лише виводить національну спадщину на світову арену, а й залучає світову спільноту до її «соціального виробництва». Історично процес перетворення об'єктів, місць та практик на культурну спадщину («успадкування») був зосереджений на національному рівні. Сьогодні він все більше взаємодіє з новою фазою глобалізації та з спорудженням множинних територій та ідентичностей у різних масштабах.

- **Суспільні зміни** змінюють взаємозв'язок зі спадщиною. Старіння населення призводить до розриву між поколіннями у сприйнятті та ставленні до спадщини і ставить під сумнів продовження певних практик спадщини. Змішування (або «гібридизація») способів життя та практик (створення гіпермобільності, численні асоціативні та соціальні зв'язки та культурна приналежність, багатотериторіальність, урбанізація, багатоядерні сім'ї, розмивання статей) впливає на спосіб, у який ми позиціонуємо себе у світі, і впливає на нашу прихильність до культурної спадщини.

- **Ризики, пов'язані з довкіллям** і кліматом, як «об'єктивні», так і «рефлексивні» явища, змінюють ставлення людей до спадщини та моделі управління нею. Сталий розвиток стає основним підходом у сфері спадщини, що призводить до нового переважання етичного над естетичним і сприяє поєднанню міркувань щодо спадщини з узагальненою турботою про середовище проживання та добробут. У «Директивному документі ЮНЕСКО про вплив зміни клімату на об'єкти всесвітньої спадщини»⁸ аналізуються загрози для природних

і культурних об'єктів всесвітньої спадщини, що мають виняткову універсальну цінність. Він закликає до запровадження запобіжних заходів для передбачення, запобігання або мінімізації причин зміни клімату та пом'якшення його негативних наслідків, а також рекомендації з розробки найкращих практик щодо оцінки вразливості, стратегій адаптації, можливостей пом'якшення наслідків та пілотних проєктів.

- **Мікро- та макроекономічні зміни.** Структурні зміни пізнього капіталізму прискорюють появу вільних просторів (промислових будівель, армійських казарм, портів...) і їхнє потенційне перетворення на спадщину.

- **Цифрові технології** змінюють спосіб, у який ми позиціонуємо себе у світі щодо «тут» і «деінде», сьогодення та минулого.

- **Наскрізний зв'язок культурної спадщини з іншими секторами.** Поєднання трансформації культурної спадщини та інших соціальних процесів, як-от місцевий розвиток, метрополізація, міграція та мобільність, перетворює спадщину з чітко визначеного сектора, на явище, що пронизує всі частини соціальної діяльності.

2.1 Новий режим спадщини

17. Усі вищезазначені фактори змін впливають на поняття спадщини, створюючи «новий режим спадщини», що характеризує сучасне суспільство.

18. Загалом цей новий режим спадщини формує систему, що відповідає новій фазі глобалізації, та ставить під сумнів «запас» спадщини нації чи певної соціальної групи та її невідчужуваність.

19. Його головні характеристики:

- всеохопний характер, що об'єднує матеріальні та нематеріальні складові,
- акцент на корисності спадщини для суспільства,
- прагматичне прийняття переходу від об'єкта спадщини як такого до його нематеріального потенціалу (соціального, зв'язкового, економічного тощо),
- постійне послаблення і повторне зміцнення зв'язків між культурою і місцем (в антропології)
- це описується як детериторіалізація та ретериторіалізація),

- транзакційний характер — організаціям громадянського суспільства на рівні сусідства вдається визначити угоди, які, повністю або частково, слугують механізмом врегулювання напруженості та проблем, що виникають на місцевому рівні,⁹

- перформативність — певні простори та об'єкти можуть набувати характеру спадщини через дії жителів і таким чином становити їхню спадщину. Ця спадщина складається як з об'єктів спадщини, визначених офіційною владою, так і з практик і досвіду, що виникають у міському просторі, чутливих взаємозв'язків, які відчуються в цьому просторі, відомих знань і уявлень, сформованих у більш-менш звичайних місцях.

Це призводить до значних змін у дискурсі спадщини в сучасній політиці, де цінність культурної спадщини аргументується її істотним соціально-економічним впливом на суспільство.

20. Атрибути нового режиму спадщини:

i. Розмивання категорій спадщини — Конкретні категорії спадщини були визначені в основних конвенціях, як-от Європейська культурна конвенція Ради Європи (1954 р.), Конвенція ЮНЕСКО про охорону всесвітньої спадщини (1972 р.) або Конвенція ЮНЕСКО про охорону нематеріальної спадщини (2003 р.). Однак культурна спадщина дедалі частіше розглядається як багатогранне явище, що виходить за рамки матеріальних і нематеріальних аспектів і також включає природну та культурну спадщину, оскільки стає все важче виправдати побудову занадто жорстких категорій.

ii. Підвищена «дієвість» практик спадщини — Спадщина стає частиною суспільного договору. Фокус зміщується зі спадщини як об'єкта до взаємозв'язку, встановленого з об'єктом, як, наприклад, у програмі «Культурні маршрути» Ради Європи (CM/Res(2013)66) та спільній програмі Ради Європи та Європейської Комісії «Дні європейської спадщини».

iii. Нові виробники спадщини — Зростаюча кількість об'єктів спадщини та прискорений процес їхнього створення свідчать про зміну системи спадщини, що характеризується появою нових виробників спадщини, цінностей, функцій, значень і масштабів спадщини (на різних рівнях — від локального та національного

⁶ Граварі-Барбас, Нові виклики для культурної спадщини, Семінар з перспективних рефлексій (ARP), Національне агентство досліджень. <https://anr.fr/fileadmin/documents/2014/ARP-PACT-Etat-de-l-art.pdf>

⁷ Граварі-Барбас та ін., Нові виклики для культурної спадщини, https://www.pantheon-sorbonne.fr/fileadmin/Colloques_IREST/ARP_Synth%C3%A8se_mise_en_page_anglais.pdf 2014

⁸ <https://whc.unesco.org/document/10046>

⁹ Див., наприклад, Сенекал, Г., Клутьє, Г. і Ержан, П. (2008 р.): Мікрорайон як перехідний простір: досвід консультаційних столів для сусідів у Монреалі. Зошити з географії Квебеку, 52 (146), 191-214.

ного до міжнародного).

iv. Цінності спадщини постійно та динамічно переосмислюються — Збереження спадщини є динамічним процесом, спрямованим на збільшення сталого використання, що визначається як змінами, так і тяглістю. Спадщина постійно переосмислюється різними спільнотами, які можуть по-різному розуміти та управляти спадщиною, а також впроваджувати принципи Фароської конвенції на свою користь. Ці різні точки зору та наративи збагачують поняття спадщини та можуть відігравати значну роль у примиренні різних спільнот.

v. Спадщина виконує регулятивну функцію — Виходить далеко за межі суворого збереження артефактів спадщини, щоб забезпечити більш цілісне збереження сучасних ландшафтів.

2.2 Культурна спадщина як джерело демократії та сталого розвитку

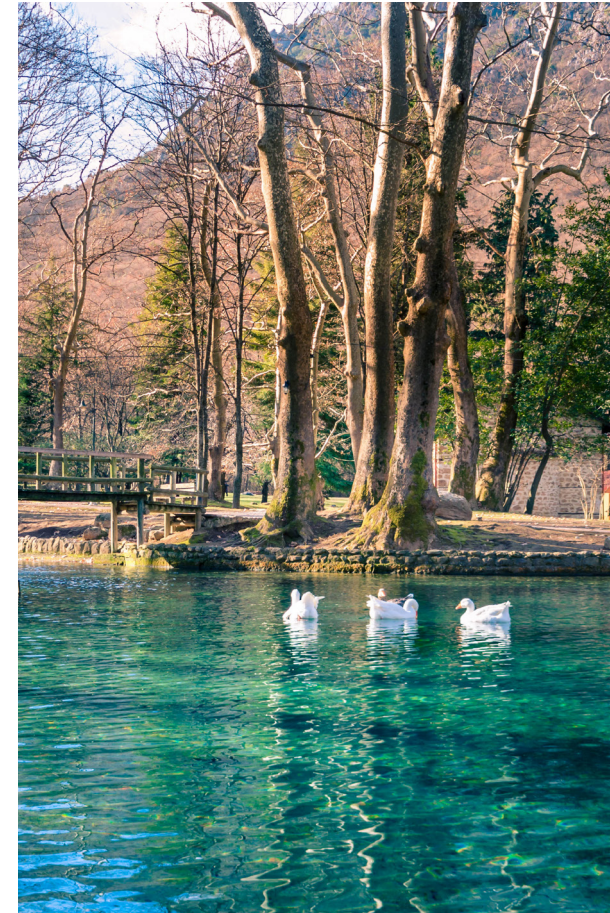
21. Новий режим спадщини ставить культурну спадщину в самий центр сучасних соціальних, економічних і культурних міркувань значно більше, ніж це було в минулому. Культурна спадщина може бути засобом досягнення цілей сталого розвитку, соціальної справедливості та гарантування розширення прав і можливостей:

i. Множинність і складність у створенні спадщини: Прагнення окремих осіб і суспільств до спадщини живиться дедалі більшою кількістю різних учасників. Постійне розширення спад-

щини спричиняє перегляд і ставить під сумнів ієрархії; зацікавлені сторони у сфері культурної спадщини на різних рівнях (розробники політики, практики у сфері спадщини та місцеві громади, академічні кола) спільно сприяють динамічному формуванню культурної спадщини, таким чином створюючи можливість зробити її джерелом демократії та добробуту.¹⁰

ii. Спадщина як ключовий елемент для регіонів — Учасники на різних територіальних рівнях дедалі частіше використовують спадщину для формування, закріплення та навіть підкреслення «характеру» свого регіону. Таким чином, спадщина стає ключовим поняттям у формуванні спільної ідентичності — від місцевого до міжнародного рівня.

iii. Спадщина як засіб досягнення сталого розвитку, добробуту та стійкості — Спадщина діє як активний принцип сталого розвитку (Порядок денний ООН на період до 2030 року визнає культуру рушієм сталого розвитку). Вона відіграє важливу роль у посередництві між апіорними конфліктними концепціями збереження, що може призвести до ситуацій, коли різні думки щодо цілей збереження стикаються, і одні інтереси обслуговуються за рахунок інших. Належне управління культурною спадщиною може сприяти більш інклюзивному суспільству, допомагаючи створити тіснішу інтеграцію економічних і соціальних цінностей, які вона представляє.

3. Правова та інституційна база

22. Кілька впливових конвенцій підтверджують нещодавню семантичну еволюцію поняття культурної спадщини. Опубліковано значний масив «сірої літератури» (зокрема доповіді Ради Європи, ЄС, ЮНЕСКО, ОЕСР...), а численні дослідницькі роботи забезпечують надійну основу для подальших дій. Мета цього розділу — критично проаналізувати основні довідкові документи, що визначають управління культурною спадщиною як інструмент місцевого та регіонального розвитку в національному, європейському та міжнародному масштабах.

3.1 Європейська спадщина: конвенції та ухвалені тексти

23. Зміна режиму спадщини відображена в договорах і конвенціях Ради Європи, Європи та ЮНЕСКО. Вони пропонують концептуальну та політичну основу, а також альтернативні інструментальні норми для європейської спадщини порівняно з міжнародними конвенціями про спадщину, як тими, що були розроблені ЮНЕСКО, зокрема Конвенцією ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (1972 р.). Цей документ ґрунтується на концепції «видатної універсальної цінності» (OUV) і з 1990-х років зазнав кількох значних концептуальних змін, а також запуску так званої «Глобальної стратегії» (запровадження концепції «культурних ландшафтів», включення 5-го «С»¹¹ на позначення громад, розширення орієнтованої на Захід концепції «автентичності»). Кілька голосів кидають виклик універсальності та впроваджують концепцію «плюриверсальності»,¹² заперечуючи універсалістську позицію у підході щодо спадщини.

24. Європейська ландшафтна конвенція Ради Європи (2000 р., «ЄЛК»), ратифікована 40 державами-членами у 2020 р., є примітною, зокрема, тим, що пропонує новий концептуальний міст між суспільством і природою. ЄЛК здійснила революцію, включивши до порядку денного урядів по всій Європі «звичайні», а також «особливі» ландшафти. Відходячи від ідеї «видатних» ландшафтів, вона потенційно охоплює всю територію. Інноваційним є і те, що конвенція ставить людей у центр ландшафтної політики. «Цілі якості ландшафту», які вона розробляє, відображають прагнення громадськості щодо ландшафтних особливостей їхнього оточення. Оскільки ландшафт відіграє ключову роль у балансі між збереженням природи, з одного боку, та культурною спадщиною як відображенням європейської ідентичності та різноманіття, з іншого, конвенція заохочує громадськість брати активну участь в управлінні та плануванні ландшафту, а також відчувати відповідальність за те, що з ним відбувається. «Ландшафт більше не є прерогативою експертів, тепер це окрема сфера політики».¹³

25. Спеціальне положення ЄЛК стосується транскордонних ландшафтів. Територія розглядається як сутність, яка вирізняється характером своєї множинної спадщини незалежно від кордонів. Стаття 9 ЄЛК заохочує Сторони брати участь у транскордонному співробітництві на місцевому та регіональному рівнях з метою виявлення, оцінки, захисту, управління

10 Гроссі, Сакко та ін., Вплив культури на суб'єктивний добробут, 2011 р.; Цицерхія А., 2016 р., Культура та добробут: Теорія, методологія та інші виклики: Путівник.
<https://cultureactioneurope.org/advocacy/culture-and-wellbeingtheory-methodology-and-other-challenges-an-itinerary/>

11 5 «С» включають: достовірність Списку всесвітньої спадщини; збереження об'єктів всесвітньої спадщини; розбудову спроможності держав-членів; обізнаність громадськості, залучення та підтримку всесвітньої спадщини через комунікацію; залучення громад.
12 Салазар, Подвійний зв'язок туризму у сфері всесвітньої спадщини, у значенні всесвітньої спадщини: Походження, управління, наслідки. Майбутнє Конвенції про охорону світової спадщини в юридичній перспективі, доповіді, представлені на двох конференціях у Фалуні (Швеція), 2010 р. та у Васі (Фінляндія) 2011 р., 274-271, 2013 р.
<https://www.divaportal.org/smash/get/diva2:623256/FULLTEXT01.pdf>
13 <https://www.coe.int/en/web/landscape/the-european-landscape-convention>

та планування ландшафтів, які перетинають кордони. Сторони просять покладатися, наскільки це можливо, на місцеві та регіональні органи влади.¹⁴ Ландшафтна премія, заснована Конвенцією, присуджується місцевим або регіональним органам влади (в одній країні або на транскордонній основі) або неурядовій організації та має на меті заохочення сталого захисту, управління та планування ландшафтів.¹⁵

26. Рамкова конвенція Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства (також відома як Фароська конвенція, 2005 р.),¹⁶ ратифікована 19 державами-членами та підписана 6 у 2020 р., запроваджує концептуальний, філософський та етичний зсув у бік демократичних і людських цінностей шляхом закріплення прав спадщини, культурних прав і прав людини в центрі оновленого розуміння культурної спадщини. Права громад на культурну спадщину сприймаються як невід’ємна частина права на участь у культурному житті, як це визначено в Загальній декларації прав людини.

27. Фароська конвенція стосується «усіх форм культурної спадщини в Європі, які разом складають спільне джерело пам’яті, розуміння, самобутності, згуртованості й творчості», а також «ідеалів, принципів і цінностей, які отримані з досвіду, накопиченого завдяки прогресові й конфліктам минулого, та які сприяють розвитку мирного й стабільного суспільства, яке ґрунтується на повазі прав людини, демократії та верховенстві права».

28. Рекомендація CM/Rec(2017)1 щодо «Європейської стратегії культурної спадщини на 21 століття» є ще одним інструментом Ради Європи, ухваленим Комітетом міністрів, який може бути джерелом натхнення у цьому контексті. Він значною мірою ґрунтується на принципах Фароської конвенції та пропонує ідеї щодо розв’язання конкретних проблем, водночас збираючи передові практики, що ілюструють такі пропозиції.

29. Останні європейські договори та конвенції, які забезпечують критичне обговорення та виходять за рамки розмежування різних типів спадщини (матеріальної та нематеріальної, природної та культурної), зосереджені на громаді. Вони узгоджуються у цьому аспекті з Конвенцією ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини (2003 р.), яка також підкреслює взаємозалежність нематеріальної та матеріальної спадщини, а також значну роль громад як

носіїв спадщини. Конвенція 2003 року надає громадам центральну роль, і багато партисипативних шляхів її реалізації було розроблено у відповідь на виклики, які вона окреслила стосовно громад спадщини. Одним із примітних документів, ухвалених на Саміті глав держав і урядів держав-членів Ради Європи у 2006–2007 роках, є Європейський маніфест про множинну культурну приналежність Ради Європи,¹⁷ який підкреслює важливість поєднання приналежності до кількох культурних традицій із європейським громадянством на основі взаємного визнання різних культур і прихильності до спільних цінностей.

30. Інші міжнародні Хартії, як-от Нарський документ про автентичність,¹⁸ який включає традиції, дух і відчуття як джерела інформації для підтвердження автентичності ресурсу спадщини, відображають значну семантичну еволюцію концепції спадщини та, зокрема, її антропологічний поворот. У ньому стверджується, що об’єкти спадщини мають розглядатися та оцінюватися в межах культурних контекстів, до яких вони належать, і з повагою до всіх культур,¹⁹ ставлячи під сумнів авторитарне визначення спадщини згідно з підходом «згори вниз» у контексті глобалізації та того факту, що відмова від минулого стала характерною для цього світу.

31. Згадані вище конвенції та документи відображають зміну ролі громад спадщини та соціальний вплив збереження культурної спадщини в сучасній Європі. Усі вони визнають місцеві громади носіями цінностей спадщини, хранителями культурного різноманіття та, відповідно, цінностей спадщини. Визначення, збереження та управління спадщиною здійснюється громадою.

3.2 Європейська спадщина: проекти та ініціативи

32. Декілька інструментів, ініціатив і заходів спрямовані на підвищення обізнаності про європейську культурну спадщину та заохочення міжкультурного діалогу.

33. Започаткована в 1987 році Декларацією Сантьяго-де-Компостела, програма «Культурні маршрути» Ради Європи пропонує понад 30 маршрутів у 2020 році на різні теми, що охоплюють ландшафти, пам’ятники чи місця, а також нематеріальну спадщину, пов’язану з гастрономією, музикою чи видатними діями євро-

пейського мистецтва та літератури. Програма співпрацює з місцевими та регіональними органами влади та має на меті залучення «низових» мереж та асоціацій, а також співпрацює з університетами та професійними організаціями. Вона сприяє збереженню різноманітної спадщини завдяки тематичним та альтернативним туристичним маршрутам і культурним проектам. Нова Розширена часткова угода про культурні маршрути (РЧУ), ухвалена Комітетом міністрів Ради Європи у 2010 році, відкрита як для держав-членів, так і для держав, що не є членами Ради Європи, таким чином заохочуючи міжрегіональне співробітництво. У 2020 році РЧУ охоплює 34 держави-члени.

У Грузії Міністерство освіти, науки, культури та спорту підписало з Національною асоціацією місцевих органів влади Грузії (NALAG) меморандум про взаєморозуміння щодо популяризації культурних маршрутів програми Ради Європи в лютому 2020 року. Це є прикладом доброї практики ініціатив центральних органів влади, які враховують внесок місцевих органів влади та сприяють поширенню цінностей Ради Європи, а саме культурного різноманіття, міжкультурного діалогу та транскордонного обміну досвідом.

34. Дні європейської спадщини,²⁰ які організовуються з 1999 року як спільна ініціатива Ради Європи та Європейського Союзу, надають доступ до рідко відкритих місць і є яскравим прикладом успіху. Це, безперечно, наймасштабніші культурні події з активною участю громадян Європи. У програмі беруть участь усі рівні влади, регіональні та місцеві органи влади, громадянське суспільство, приватний сектор і тисячі волонтерів. Вона сприяє загальному розумінню культурного різноманіття та заохоченню побудови інклюзивних суспільств у Європі та за її межами. Як жива демонстрація привабливості культурної спадщини, вона сприяла підвищенню обізнаності європейських громадян про багатство та культурне різноманіття їхнього континенту, заохоченню більшої толерантності як у Європі, так і за її межами, а також просуванню основних принципів міжкультурного діалогу, партнерства та громадянської відповідальності. Кількість залучених місць і пам’яток, а також щорічний потік відвідувачів демонструють роль культурної спадщини для туристичної привабливості європейських міст і регіонів.

35. Недавня ініціатива Європейської Комісії у співпраці з ЮНЕСКО «Подорожі всесвітньою спадщиною

в ЄС»²¹ розробляє та просуває чотири тематичні транс’європейські культурні маршрути (що охоплюють 34 об’єкти всесвітньої спадщини в 19 країнах ЄС). Хоча основна увага зосереджена на об’єктах, включених до списку Всесвітньої спадщини 1972 року, — зокрема на деяких «прихованих перлинах» цього списку — маршрути поєднують пам’ятки архітектури та нематеріальну культурну спадщину. Проект має на меті надати органам управління культурною спадщиною та туристичними напрямками (DMO) можливість розробити спільні або узгоджені цілі в рамках управління спадщиною та туризмом у відповідних регіонах, співпрацюючи з місцевими громадами.

3.3 Інноваційний підхід до спадщини: роль місцевих і регіональних органів влади

36. Сучасний підхід до спадщини дедалі більше орієнтується на інновації, тобто як на сферу соціальних експериментів, дослідження та перевірки старих і нових ідей у різних контекстах. Це інноваційне поле для технологічних інструментів, але передусім для соціальних інновацій. Кілька досліджень²² демонструють роль, яку культурна спадщина може відігравати у відродженні міст і регіонів завдяки розумній реставрації та адаптивному повторному використанню будівель спадщини.

37. Крім поточного розгляду спадщини як засобу соціального добробуту,²³ політика розвитку громад, інклюзії та культурної спадщини взаємопов’язані з поняттям сталого розвитку. Це створює зв’язок між минулим, сьогоденням і майбутнім, яким необхідно управляти не лише тому, що спадщина завтрашнього дня створюється сьогодні, але й тому, що культурна спадщина, як правило, розглядається як активний чинник сталого розвитку, пов’язаний з кількома Цілями сталого розвитку і, зокрема, з ЦСР № 11 «Сталий розвиток міст».

38. Рекомендація ПАРЕ про «Цінність культурної спадщини в демократичному суспільстві» (2019 р.) нагадує нам, що «Культурна спадщина — це не просто пам’ятники, артефакти в музеях або навіть навички та традиції. У суспільстві, яке стає все більш космополітичним, культура та спадщина — це

14 Болд Дж., Пікард Р. (ред.), 2018 р., Інтегрований підхід до культурної спадщини, Програма технічного співробітництва та консультування Ради Європи, Рада Європи, Страсбург
15 https://www.bbsr.bund.de/BBSR/EN/Publications/lzR/2002/4_5DejeantPons.pdf?__blob=publicationFile&v=3
16 <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680083746>
17 <https://rm.coe.int/16806abde8>
18 <https://www.icomos.org/charters/nara-e.pdf>
19 Стивен Ван Уйтсел, Паулюс Юрцис, Спадщина та суспільства: До 20-ї річниці Нарського документа та надалі, звіт конференції, Журнал японського права (2012 р.), № 34, с. 309-316.

20 <http://www.europeanheritagedays.com/Home.aspx>
21 http://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism/offer/cultural_en
22 Мелккі та Шмідт-Томе (2010 р.) (ред.), Інтеграція цілей — архітектурна спадщина в соціальному та економічному розвитку, Центр публікацій міських і регіональних досліджень, Аалто <http://lib.tkk.fi/Reports/2010/isbn9789526032849.pdf>; Зетті (2010 р.) Архітектурна спадщина, місцеві громади та формування території. Участь громадян у збереженні та покращенні спадщини, у: Мелккі та Шмідт-Томе (2010 р.) (ред.), Інтеграція цілей — архітектурна спадщина в соціальному та економічному розвитку, Центр публікацій міських і регіональних досліджень, Аалто, с. 233-251; Фуско Жирар і Граваньолю, 2017 р., Циркулярна економіка та культурна спадщина/відтворення ландшафту. Циркулярні моделі бізнесу, фінансування та врядування для конкурентоспроможної Європи. Циркулярна економіка та культурна спадщина/відродження ландшафту BDC, Том 17, 1/2017
23 Гроссі та ін., Вплив культури на суб’єктивний добробут італійського населення: Дослідницьке вивчення, 2010 р.

ідентичність. Вони є незамінними інструментами для пошуку інноваційних рішень проблем наших спільнот». У ній зазначається, що «культура та спадщина мають бути частиною загальноприйнятого мислення щодо соціальних та економічних змін».²⁴

39. У цьому контексті місцеві та регіональні органи влади відіграють важливу роль. Вони знаходяться в авангарді культурно-орієнтованого розвитку завдяки ширшій місцевій автономії, здатності залучати талановитих людей і безпосередній близькості до потреб і потенціалу своїх жителів. Міста, які інвестують у культуру, можуть отримати суттєву вигоду, створюючи більше робочих місць і залучаючи людський капітал у порівнянні з іншими подібними містами.²⁵ Великі міські центри можуть відігравати провідну роль у цьому контексті. У сільській місцевості відновлення та модернізація культурної та природної спадщини сприяє потенціалу зростання та сталому розвитку. Інтегроване управління культурними та природними активами заохочує людей досліджувати та взаємодіяти з ними.²⁶

40. Реставрація, збереження та популяризація культурної спадщини вимагають експертних знань, без яких неможливе вдосконалення та розвиток. Місцеві та регіональні органи влади повинні інтегрувати питання ідентифікації та збереження спадщини у свою політику та забезпечити фінансування для збереження та управління культурною спадщиною. Для досягнення цих цілей критично важливими є розвиток експертних знань і співпраця з установами, які можуть надати такі знання, щоб уникнути недбалого ставлення до культурної спадщини (як ненавмисного, так і злочинного), з одного боку, і незаконній торгівлі матеріальними об'єктами культурної спадщини, з іншого.

41. Враховуючи, що місцева влада безпосередньо опікується своєю спадщиною, яка управляється на щоденній основі, доповідачі підкреслюють, що саме на цьому рівні необхідно заохочувати громадян до активної участі у реалізації цієї стратегії в контексті громадських дій і в тіснішій співпраці з фахівцями та відповідними державними органами.

4. Як культурна спадщина може слугувати інструментом для місцевого і регіонального соціально-економічного розвитку?

42. Культурна спадщина може відігравати різні ролі в сучасних європейських суспільствах, особливо у зв'язку з діяльністю місцевих і регіональних органів влади. У контексті розвитку вона є потужним рушієм економічного зростання, що відкриває широкі можливості для місцевого та регіонального розвитку, оскільки міста генерують ідеї та сприяють інноваціям. Найбільший вплив культурної спадщини спостерігається у таких секторах, як туризм, будівництво, культурні та творчі індустрії та нерухомість.

43. Загалом індустрії культури (частиною яких є культурна спадщина) створюють, виробляють і комерціалізують матеріали культурного характеру та перетворюють міста, які функціонують як центри культурного споживання. Вони створюють робочі місця та сприяють добробуту і належать до найдинамічніших секторів світової торгівлі. Вони мають підсектори, що включають державний, проміжний (некомерційний) і приватний (орієнтований на ринок) сектори. Культурна спадщина лежить в основі всіх трьох секторів наскрізним чином.²⁷

44. Відповідно до статистичних даних, наданих Форумом голів європейської спадщини, який об'єднує керівників європейських державних органів у сфері спадщини, статистичні дані, загальна ВДВ (валова додана вартість), створена фізичною культурною спадщиною, становить 303,7 мільярда євро на рік, або 4,66 % ВДВ нефінансової економіки бізнесу в ЄС. Кількість робочих місць, створених у сфері культурної спадщини, становить близько 7,3 мільйона осіб або приблизно 5,4 % зайнятості у нефінансовій економіці бізнесу ЄС.²⁸

45. Опубліковане у 2018 році Комітетом регіонів ЄС дослідження «Як розробити стратегії культурного розвитку для підвищення місцевої та регіональної конкурентоспроможності та порівняльних переваг: огляд належної практики»²⁹ містить приклади позитивного досвіду місцевих і регіональних органів влади у розробці та реалізації стратегій культурного розвитку. У ньому рекомендується планувати територіальний розвиток із використанням культури як ресурсу, створити інституційні механізми для управління сферою культури, надати можливості власникам культурних цінностей і носіям творчості та, що не менш важливо, отримати та підтримувати видимість культурного іміджу міст і територій.

4.1 Культурний туризм як інструмент збереження, розвитку та виробництва ресурсів для місцевих громад

46. У медіа часто з'являються новини про проблеми надмірного туризму та дестабілізації, спричиненої туризмом, у європейських містах і регіонах. Однак культурний туризм, який може створювати численні джерела доходу, якщо його розвивають у сталий спосіб уповноважені місцеві громади, є основним інструментом інклюзивного місцевого розвитку, зокрема шляхом підтримки сталого культурного туризму.

47. Ці джерела варіюються: плата за вхід до музеїв, виробництво документальних матеріалів і фотографій, розвиток ремесел та індустрії гостинності, транспортні та реставраційні послуги, сектор інформаційних і комунікаційних технологій, а також податкові надходження. Управління ними потребує тісної співпраці та партнерства між місцевими та регіональними органами влади та національним рівнем, а також з приватним сектором, освітнім і професійним секторами.³⁰

24 Данді, Значення культурної спадщини в демократичному суспільстві, Парламентська асамблея, Комітет з питань культури, науки, освіти та медіа. <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-DocDetails-EN.asp?FileID=25440&lang=EN> 2019

25 Згідно з «Монітором культурних і креативних міст», розробленим Спільним дослідницьким центром Комісії.

26 Новий європейський порядок денний щодо культури, 2018 р., Повідомлення комісії до Європейського Парламенту, Європейської Ради, Європейського економічно-соціального комітету та Комітету регіонів.

27 <https://www.interarts.net/descargas/interarts2557.pdf>

28 https://www.ehhf.eu/sites/default/files/DESIGN%20FOR%20DEVELOPING_FINAL_june.pdf

29 <https://cor.europa.eu/en/engage/studies/Documents/cultural-development-strategies/cultural-development-strategies.pdf>

30 <https://whc.unesco.org/document/6856>

48. Як приклад, економіка міста Флоренція в Італії вдвічі перевищує середній показник по країні. У 2015 році Флоренцію відвідало 13,7 мільйона туристів. На міжнародний туризм припало 73,7 % відвідувачів, що принесло місту 2,5 мільярда євро.³¹ Барселона в Іспанії щороку приймає понад 7 мільйонів туристів, що еквівалентно 14 мільйонам ночівель. Туризм забезпечується економічний ефект для міста у 22 мільйони євро на день і створює 100 000 робочих місць.³² Санторіні, один з найпопулярніших напрямків у Греції, відомий своєю геологією, археологічними пам'ятками, архітектурою, винами та культовим заходом сонця, привабив 1,7 мільйона відвідувачів у 2017 році (не враховуючи майже 800 000 відвідувачів з круїзних лайнерів). Населення острова становить 26 000 осіб, а дохід від 5,5 мільйона ночівель становить приблизно 1 мільярд євро на рік.³³

49. Однак у багатьох регіонах і містах, зокрема в таких містах, як Барселона, Амстердам і Венеція, які займають найвищі місця в рейтингу надмірного туризму,³⁴ культурний туризм сприймається не лише як бич, що душить місто, але й як створення розриву між тими, хто користується перевагами туризму (розміщення, реставрація, сектори туристичної діяльності), та іншими, хто страждає від перенаселеності, зростання цін, нестачі доступного житла та збіднення громадських просторів.

50. Декілька органів місцевого самоврядування протягом останніх років продемонстрували здатність боротися з такими негативними явищами у сфері туризму та долати руйнівний вплив туристичних платформ оренди, величезних круїзних лайнерів і неконтрольованих компаній з продажу дешевих авіаквитків.

51. Сьогодні стало ясно, що нам потрібна нова парадигма туризму для регіонів і міст, щоб забезпечити більш ефективне та спільне управління між усіма зацікавленими сторонами з відповідних територій. Ця нова парадигма для туризму передбачає відкриття переваг не лише для місцевих жителів, які працюють у туристичному секторі, але й для всіх місцевих громад. Вона розглядає туриста як громадянина, який обирає тимчасове проживання в іншому місці та може запропонувати досвід, знання, ідеї, а не лише економічні вигоди, що відповідає цій зміні парадигми. Феномен, який називають «корінним туризмом» або громадським туризмом і який стосується мобільності діаспори назад до спільнот, з якими вони сприймають культурну ідентичність, також

є частиною економічного розвитку, але зустрічі туристів із місцевими жителями виходять за рамки просто економічних відносин.

52. Сільська місцевість та менш відомі туристичні напрямки наразі набувають популярності завдяки сильному потенціалу автентичності: міські жителі відчують потребу досліджувати те, що вони вважають традиційним способом життя. У цьому контексті альтернативні форми туризму, як-от сільський, повільний та громадський туризм, все частіше розглядаються як панацея, що стимулює місцеву економіку, сприяє соціальному відродженню та покращує умови життя сільських громад. Менш розвинені території, які часто страждають від наслідків сільської бідності, слабкої інфраструктури, міграції населення та зниження рентабельності сільського господарства, мають значний потенціал для залучення туристів, які шукають справжніх та унікальних вражень.

ЄВРОПЕЙСЬКА СТОЛИЦЯ РОЗУМНОГО ТУРИЗМУ: Нове звання «Європейська столиця розумного туризму», запроваджене Європейським Союзом у 2020 році, сприятиме диверсифікації критеріїв «успішного» туристичного міського напрямку. Це звання присвоюється міським напрямкам, фізично доступні для мандрівників з особливими потребами, незалежно від віку, соціального чи економічного становища, з обмеженими можливостями або без них, і до яких легко дістатися різними видами транспорту та завдяки розвиненій транспортній системі в межах міста. Воно спрямоване на підвищення сталості шляхом збереження природного середовища та ресурсів, збалансованого економічного та соціально-культурного розвитку, сприяння цифровій ефективності та культурній творчості шляхом винахідливого використання культурної спадщини.

МІСТА, ОРІЄНТОВАНІ НА ТУРИЗМ: «Міста, орієнтовані на туризм» — це мережа планування заходів, спрямована на дослідження шляхів до сталого розвитку туризму в містах середнього розміру, зменшуючи негативний вплив на райони та території, зацікавлені різними видами туризму та пов'язаними з ним аспектами, за допомогою інтегрованих та інклюзивних стратегій, дотримуючись балансу між потребами місцевої громади щодо якості життя та доступних послуг, а також сприяння сталому розвитку міст на екологічному, соціальному та економічному рівнях.³⁵

МЕРЕЖА ФАРОСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ: Мережа пропонує гарні приклади нових та альтернативних підходів до сталого культурного туризму як у містах, так

і в сільській місцевості. Однією з таких ініціатив, що базується у місті Венеція, є асоціація «ФАРО ВЕНЕЦІЯ» (FARO VENEZIA), яка прагне зробити місто більш привабливим для його власних мешканців і протидіє монокультурі туризму, яка поступово зменшила населення міста. Мережа місцевих асоціацій, яка об'єднує дослідження, культуру та мистецтво, впроваджує різні форми партисипативної демократії, щоб подолати очевидний розрив між особами, які ухвалюють рішення, та громадянами. Щоб підвищити привабливість міста за межами масового туризму, ініціатива спрямована на популяризацію традиційних місцевих ремесел і перетворення об'єктів спадщини (як-от Арсенал) на корисні простори для всіх громадян.³⁶

Програма «КУЛЬТУРНІ МАРШРУТИ» РАДИ ЄВРОПИ: Сталий розвиток, спадщина та врядування є основою ініціатив Ради Європи, як-от програма «Культурні маршрути» Ради Європи. Одним із головних напрямків програми є сталий культурний розвиток залучених громад і просування відповідального сталого туризму. Серед 38 культурних маршрутів, сертифікованих Радою Європи, 90 % проходять через сільську місцевість, виводячи відвідувачів «з второваного шляху» та сприяючи діалогу між міською та сільською культурами. Одним із них є Паломницькі маршрути Сантьяго-де-Компостела (сертифіковані з 1987 року). З самого початку концепція гостинних мереж призвела до розвитку мережі малих і середніх підприємств (МСП), спочатку релігійних, які об'єднували сільськогосподарські та медичні «кластери», організовані для годування та догляду за паломниками. Мережа готелів для паломників, які подорожують Паломницькими маршрутами Сантьяго-де-Компостела в Іспанії, продовжує сприяти соціальному та економічному розвитку міст, де вони розташовані, підтримуючи МСП, у контексті політики розвитку території, яку підтримує Xunta de Galicia (регіональна влада).

53. Доповідачі визнають безсумнівну важливість управління культурною спадщиною для економічного зростання за умови сталого підходу, але також підкреслюють, що це управління має керуватися основними принципами місцевої демократії, спрямованими на залучення, різноманіття і повагу до основоположних прав. Вони також відзначають вплив COVID-19 на туризм і творчі індустрії. За даними ЮНЕСКО в цей час 89 % об'єктів всесвітньої спадщини повністю або частково закриті. Локдауни призупинили критично важливі роботи з відновлення та санації.

Музеї та інші культурні заклади щодня втрачають мільйони доходів, а митці в усьому світі не можуть зводити кінці з кінцями саме тоді, коли громадськість звертається до культури за підтримкою в ці важкі часи.³⁷ Потрібне термінове втручання державних органів на всіх рівнях врядування, щоб розв'язати цю проблему, а також для переосмислення та перепроєктування політичних заходів реагування на фундаментальні кризові ситуації у світлі спалаху COVID-19, особливо, враховуючи той факт, що багато заходів у культурній сфері буде вжито на місцевому рівні через епідемію.

4.2. Локалізована культурна спадщина: Множинні ідентичності, узгодження наративів і соціальна згуртованість

54. Будь-яке переконання, що «європейська культурна спадщина» визначається консенсусом, розуміється та приймається всіма європейцями, є ілюзорним. Уявлення про Європу, а отже, і про її культурну спадщину, відрізняються від країни до країни, від регіону до регіону та серед різних і часто дуже різноманітних культурних, соціальних і політичних груп усередині країн і регіонів. Спадщина не завжди є фактором згуртованості, вона також може породжувати розбіжності, напругу та конфлікти.³⁸

55. Загалом, в Європі існує напруга між наднаціональною, більш космополітичною ідентичністю та більш глибоко вкоріненим підходом до місцевого, регіонального та національного простору. Ця напруга часто аналізується в політичному сенсі між підходом «зверху вниз», який підтримується ЄС, і протилежним («знизу вгору»), який підтримується ЄС, і протилежним («знизу вгору»), націоналістичним (і навіть популістським або правим) підходом, який виникає на місцевому рівні.

56. Європі потрібно вийти за межі «віртуальної реальності симульованої Європи», частиною якої «ніхто не буде»,³⁹ і закріпитися на місцях культурної спадщини, які, з одного боку, локалізують і визнають так звані «високі місця» (або гарячі точки) європейського будівництва, а з іншого боку можуть переосмислити територіальний та історичний контекст континенту через прагматичний зв'язок «локальних» і «глобальних» тенденцій та інтерпретацій.⁴⁰

31 <https://www.theflorentine.net/2016/05/27/florence-economy-double-nations/>

32 <http://www.portdebarcelona.cat/en/web/economic/4>

33 Журнал Планування та розвитку туризму — Том 16, 2019 р. — Випуск 4: Спецвипуск: Надмірний туризм і туристофобія: Подорож крізь чотири десятиліття розвитку туризму, планування та місцевих проблем. Запрошені редактори: Клаудіо Мілано, Марина Новеллі та Джозеф М. Чір, <https://doi.org/10.1080/21568316.2019.1569122>

34 <https://www.statista.com/statistics/778687/overtourism-worst-european-cities/>

35 Місцева громада та туристи разом для сталого розвитку міст, доступно за посиланням <https://urbact.eu/tourism-friendly-cities>

36 Рада Європи, Фароська конвенція: шлях вперед зі спадщиною, квітень 2020 р.

37 <https://en.unesco.org/covid19/cultureresponse>

38 Проект COHESIFY (РОЗУМІННЯ ВПЛИВУ ПОЛІТИКИ ЗГУРТОВАНOSTІ ЄС НА ЄВРОПЕЙСКУ ІДЕНТИФІКАЦІЮ) нагадує, крім того, що сама концепція спадщини історично побудована в Європі диференційованим чином. Відмінності і сьогодні залишаються видимими між Півднем і Північчю, Сходом і Заходом. Проект COHESIFY39 має справу з інтерпретаційними відмінностями культурної спадщини не лише між більшими європейськими регіонами, а й між національними дискурсами та субнаціональними визнаннями: <http://www.cohesify.eu/the-project/>

39 Європейська Комісія, Інновації в дослідженні культурної спадщини для інтегрованої європейської дослідницької політики, с. 13 <http://openarchive.icomos.org/2323/1/KI0118044ENN.en%20%281%29.pdf>

40 Те саме.

41 Те саме.

57. Локалізована культурна спадщина пропонує альтернативні наративи для Європи, яка втратила територіальні та історичні зв'язки.⁴¹ Європейські міста є прикладами таких багатозарядних наративів, оскільки вони одночасно є агентами європеїзації — як міста мирних угод чи столиці європейської культури — і культурної диференціації як особливі та диференційовані міські ландшафти.

58. Усі культури та суспільства мають власні наративи, пов'язані з їхньою культурною спадщиною. Нав'язування спільного європейського наративу є не лише контрпродуктивним, а й передає повідомлення, які суперечать основним конвенціям і документам, представленим у частині II вище. Проте це часто трапляється, і необхідність нав'язати загальноприйнятий наратив маскує та применшує силу та життєстійкість місцевих наративів.

59. Соціальні групи можуть відчувати себе позбавленими своїх орієнтирів через глобалізацію та прискорену зміну економічних і соціальних умов. Тому існує потреба в «узгодженні розривів» між європейськими культурними наративами («зверху вниз»), національними наративами та наративами місцевих громад. Узгодження наративів використовується в останні роки в усьому світі, щоб зменшити міжгрупові конфлікти, сприяти розбудові миру та примиренню між супротивниками. Це може означати переписування національних наративів для включення груп меншин. Для меншин за межами Європи це також передбачає зв'язок цих наративів з рештою світу.

60. Культурну спадщину можна використовувати як засіб для пропонування альтернатив винятковим ідентичностям і забезпечення інклюзивних та надійних орієнтирів і практик для визнання громад спадщини, але ми повинні усвідомлювати, що це не станеться спонтанно, лише завдяки силі дискурсу спадщини «об'єднайся та поділяйся». Необхідно виконати значний обсяг роботи, щоб ретельно обговорити протилежні та конфліктні моменти, перш ніж можна буде встановити узгоджувальні наративи.

61. Доповідачі підкреслюють, що місцеві та регіональні органи влади можуть відігравати важливу роль у такому узгодженні наративів, сприяючи вираженню та обміну цими наративами як на місцевому, так і на транснаціональному рівнях.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ МАРШРУТ ЄВРЕЙСЬКОЇ СПАДЩИНИ (сертифікований «Культурний маршрут Ради Європи» з 2005 року): *Європейський маршрут єврейської спадщини має на меті збереження та популяризацію єврейської спадщини, розвиток туризму, а також забезпечення глибокого вивчення теми культурного різноманіття та визнання «Іншого». Єврейська спадщина сягає корінням у Європу, з історією міграцій, переслідувань*

і нестабільності, а також обмінів, гуманізму та великого взаємного збагачення. Європейський день єврейської спадщини є її головним проєктом. Захід відбувається з 1999 року приблизно в 25 європейських країнах і спрямований на сприяння ширшій обізнаності та глибокому розумінню єврейського народу та його культури як частини європейської культури та спадщини, через широкий спектр заходів, як-от дні відкритих дверей у синагогах і музеях, виставки, майстер-класи та концерти. Цей день підвищує обізнаність суспільства про єврейську культуру, вірячи в те, що більша обізнаність про культуру, традиції та життя різних спільнот, які живуть в одному просторі, допомагає людям пізнати «іншого», зміцнюючи соціальну взаємодію та міжкультурний діалог.

4.3 Соціальна, культурна та економічна інклюзія ізольованих громад

62. Культурна спадщина може бути інструментом соціальної, культурної та економічної інклюзії ізольованих громад.

63. Не існує єдиного визначення соціальної інклюзії. Це поняття може мати різні значення з точки зору соціальної політики, економіки та робочого середовища. Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) визначає інклюзивне суспільство як таке, в якому кожна людина відіграє активну роль. Таке суспільство ґрунтується на фундаментальних цінностях справедливості, рівності, соціальної справедливості, прав і свобод людини, а також на принципах толерантності та прийняття різноманіття.

64. Соціальна інклюзія означає, що люди мають ресурси, можливості та здібності, необхідні для навчання (брати участь в освіті та навчанні). Вони повинні мати змогу працювати (брати участь у трудовій діяльності, неоплачуваній або волонтерській роботі, зокрема виконання сімейних і доглядових обов'язків), залучатися до діяльності (спілкуватися з людьми, користуватися місцевими послугами та брати участь у місцевих, культурних, громадських і розважальних заходах) і мати право голосу (впливати на рішення, які їх стосуються).

65. Соціальна інклюзія тісно пов'язана з концепцією соціальної згуртованості та її впливом на глобалізацію, економічні зміни та страхи. Соціальна згуртованість будується на спільному баченні універсальних цінностей, на властивості групи чи спільноти зі спільними цілями та безперервним процесом досягнення соціальної гармонії. Ключовими факторами цього процесу є:

- економічні (рівень безробіття та бідності, розподіл доходів, мобільність населення,

здоров'я, задоволеність життям і почуття безпеки, а також реагування уряду на проблеми бідності та неблагополуччя);

- політичні (рівень політичної участі та соціального залучення, зокрема ступінь добровільної активності та розвитку соціального капіталу, що розуміється з точки зору мереж, норм і соціальної довіри, які сприяють координації та співпраці для взаємної вигоди);
- соціокультурні (рівень консенсусу та розбіжностей (однорідність і неоднорідність) з питань місцевого та національного значення).

66. Потенціал культурної спадщини для соціальної інклюзії спочатку був зосереджений головним чином на об'єктах спадщини та музеях. Проте дедалі більше уваги приділяється ширшій архітектурній спадщині, яка оточує наше повсякденне життя. Поточний список нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО містить 463 елементи, що охоплюють 124 країнам.⁴² Ця позитивна тенденція, яка триває з моменту прийняття договору ЮНЕСКО 2003 року, на місцевому і регіональному рівнях має супроводжуватися розробкою системи, що визначатиме, яким чином ця ширша архітектурна спадщина може сприяти соціальній інклюзії.⁴³

67. Доповідачі звертають увагу на той факт, що соціальна інклюзія використовує наше різноманіття як рушійну силу для розвитку малого бізнесу, креативності та інновацій. Вона може бути джерелом економічної сили та підвищення рівня життя. Внесок підприємницької діяльності мігрантів у Європі зростає протягом останнього десятиліття. Вони сприяють економічному зростанню та зайнятості, часто шляхом відродження занедбаних ремесел і промислів. Вони також утворюють важливий міст до глобальних ринків і є важливими для інтеграції мігрантів у трудову діяльність.

СТЕЖКИ ДОІСТОРИЧНОГО НАСКЕЛЬНОГО МИСТЕЦТВА (сертифікований «Культурний маршрут Ради Європи» з 2010 року): «*Siega Verde*» (Зелена косовиця) — це місце, яке належить до маршрутів доісторичного наскельного мистецтва, розташоване в Саламанці, Іспанія. У 1988 році біля річки було виявлено наскельні малюнки, після чого державна адміністрація обнесла територію парканами. У 2010 році це місце було визнано пам'яткою ЮНЕСКО. Місцеве населення відчуло себе витісненим і пограбованим регіональною адміністрацією. Це місце стало туристичним напрямком без участі чи схвалення місцевої громади. У 2006 році,

визнавши проблему, агентство розвитку сільських територій, яке об'єднує міста в регіоні, співпрацювало з національними, міжнародними та регіональними установами за стратегією «знизу вгору». Місцеве населення почало залучатися, наприклад, беручи участь у рекламних фільмах, відвідуючи ярмарки та промоційні семінари тощо. Управління пам'яткою почали здійснювати самі мешканці, що дозволило їм стати культурним та освітнім ресурсом для населення. На сьогодні почуття ідентичності, приналежності та власності щодо цього місця є дуже сильним.

ІСТОРІЯ ВІД МУЗЕЮ ДО МУЗЕЮ (МУЗЕЙ МАХХІ, ІТАЛІЯ, З 2012 РОКУ) Проєкт «Розповіді від музею до музею»⁴⁴ має на меті сприяти інтеграції молодих біженців — підлітків-мігрантів, які живуть без батьків чи сімей. Ініціатива реалізується у тісній співпраці між некомерційною організацією (CivicoZero, за підтримки Save the Children («Врятуймо дітей»)) і Музеєм сучасного мистецтва MAXXI у Римі. Проєкт спрямований на посилення соціальної ролі культурної спадщини як засобу ідентичності, а також на стимулювання позитивного процесу інтеграції, почуття приналежності та самоповаги, а також на заохочення цікавості до спільної культурної спадщини. Молодих учасників запросили поділитися особистим досвідом або емоціями, викликаними вибраними мистецькими роботами з колекції MAXXI, а потім — створити власні мистецькі роботи, які будуть представлені в музеях або під час заходів.

ПРОЄКТ «ВСЕ СЕЛО»: За сприяння Фонду Міхая Емінеску було започатковано проєкт «Все село» як ініціативу, спрямовану на збереження саксонської спадщини в міжкультурному селі Віскрі (Румунія). Ініціатива зосереджена на перетворенні місцевої спадщини на ресурс для всіх членів громади (ромів, румунів, угорців і саксонців), дозволяючи їм якнайкраще використовувати її через туризм, сільське господарство та ремесла, з метою подолання будь-яких потенційних викликів інтеграції.

68. Доповідачі також зазначають, що люди часто не займаються культурною спадщиною через такі чинники, як ізоляція, бідність та недоступність освіти. Очікування, що процес цифровізації демократизує і відкриє широкий доступ до культурної спадщини як соціального ресурсу, не виправдалися у повній мірі. З іншого боку, цифровий розрив поєднав уже існуючі та нові форми соціального виключення.

69. Відчуження також пов'язане з обмеженими можливостями, які впливають на людей у різних

42 <https://ich.unesco.org/en/00011?type=00002>

43 Пендлбері Дж., Тауншенд Т., Гілрой Р., 2004 р., Збереження англійської архітектурної спадщини: Сила соціальної інклюзії?, Том 10, 2004 р. — Випуск 1, с. 11-31

44 <https://ec.europa.eu/migrant-integration/intpract/narrations-from-museum-to-museum>

45 URBACT, Це було просто неймовірно, справжній пошук скарбів II, 2019 р.

46 <https://urbact.eu/it-was-simply-amazing-real-treasure-hunting-ii>

URBACT, Заходьте! — Будинки, що говорять/Спільні історії у Будапешті, 2019 р. <https://urbact.eu/come-talking-houses-sharedstories-budapest-0>

спосіб — від сенсорних порушень до обмежених рухових функцій. Місцеві та регіональні органи влади мають враховувати ці (іноді суперечливі) чинники при розробці своєї політики у сфері культурної спадщини.

БУДИНКИ, ЩО ГОВОРЯТЬ — СПІЛЬНІ ІСТОРІЇ:⁴⁵ Спільним викликом мережі передачі досвіду міст-партнерів «Заходьте!» («Come in!») є мобілізація громадян і сприяння розвитку громадської активності та міського управління шляхом підвищення обізнаності щодо цінностей архітектурної спадщини з метою зменшення соціальної ізоляції. Ця ініціатива також підкреслює посередницьку роль муніципалітетів (створення умов для залучення зацікавлених сторін до творчого формування міського середовища та публічної політики). Головна ціль цієї доброї практики полягає не стільки в захисті будівель, скільки в заохоченні громадської активності, використовуючи архітектурне середовище як каталізатор. Її шириша місія — ініціювати спільну дискусію про відродження міст, надихати на створення та зміцнення житлових громад і вживати заходів щодо подолання соціальної ізоляції у містах, використовуючи культурну спадщину та архітектурне середовище як інструмент.⁴⁶

ВІДНАЙТИ ВТРАЧЕНІ ГОЛОСИ: Проєкт LINKS (ЗВ'ЯЗКИ)⁴⁷ запрошує приватних власників долучитися до проєктів відновлення міст, незалежно від того, чи є пріоритетом пішохідна зона, реконструкція культових будівель, культурна життєздатність чи залучення сімей до центру. Їхня участь є життєво важливою — від внеску в стратегії розвитку до впровадження запланованих заходів. Міста-учасники проєкту LINKS зазначають, що існують можливості для вдосконалення структур управління та заохочують комплексні й інклюзивні стратегії розвитку міст. Мета полягає в тому, щоб «віднайти втрачені голоси» і перетворити обмеження на можливості. Декілька міст-учасників проєкту LINKS вважають, що важливо знаходити спільну мову з громадянами в їхніх районах і використовувати індивідуальні підходи.

4.4 Міжкультурний діалог щодо культурної спадщини: Вивчення спільної історії та коріння, створення спільних проєктів

70. У Білій книзі з міжкультурного діалогу Ради Європи зазначається, що «міжкультурний діалог може сприяти вирішенню основних глобальних викликів, як-от запобігання та врегулювання конфліктів,

інтеграція біженців, протидія насильницькому екстремізму та захист культурної спадщини».⁴⁸ Документ нагадує нам, що ми стикаємося з дедалі гострішою проблемою «зустрічі культур», спровокованої як переміщенням людей, так і зростаючою пористістю наших національних ідентичностей. Ми живемо в умовах осмосу культур, який посилюється завдяки подорожам, технологіям і взаємопов'язаності наших економік і культур у сучасному світі. У контексті, коли міграційні потоки між ЄС та сусідніми країнами є постійними та безперервними, міжкультурний діалог може сприяти інклюзії та боротьбі з радикалізацією.

71. Культурна спадщина може сприяти та заохочувати участь у культурному та суспільному житті, міжкультурному діалозі⁴⁹ та культурному різноманітті, особливо серед мігрантів, лише за наявності кількох умов. В Європі значна частина мігрантів походить із колишніх колоній, а їхній досвід є результатом складного та часто травматичного минулого, яке досі може впливати на сучасні стосунки між мігрантами та європейськими приймаючими спільнотами. Культурна спадщина нерозривно пов'язана з постколоніальними міркуваннями та наративами. Це передбачає справжній діалог, який приймає та навіть заохочує суперечки та конфронтацію та не уникає розгляду та відкритого обговорення міграції як політичного питання.

72. Культурна спадщина також є важливим чинником видимості для мігрантів на громадській арені. Мігранти, яких часто сприймають як «невидимих» і не завжди легітимних осіб, — оскільки їх розглядають як тимчасово осіле населення у приймаючій країні — можуть представляти та ділитися власними наративами щодо спадщини. Однак, щоб цей процес був «справжнім» діалогом, необхідна активна участь приймаючих громад, інтеграція в місцеві громадянські суспільства і в ідеалі залучення багаторічних структур у межах стійких організацій. Для сталого міжкультурного діалогу достатньо просто визнавати інакшість — необхідно активно залучати, сприяти акультурації та трансформації як мігрантів, так і громадян країни. Знання культурного походження мігрантів є дуже важливим фактором їхньої більш плавної інтеграції в громаду та гармонійного співіснування. Дискусія про культурну спадщину спонукає мігрантів міркувати над поточними проблемами, розв'язувати їх як активні громадяни і водночас створює можливості для соціальної взаємодії між молодими людьми, сприяючи діалогу між студентами з різних країн з метою досягнення взаєморозуміння.

73. Ситуація громад або людей, які не мають матеріальної культурної спадщини, «успадкованої з минулого», як-от роми та кочівники, але які, однак, знаходять способи зберегти свою спадщину, відкриває простір для діяльності, у якому місцева влада може відігравати активну роль. Це можливо через збір даних, дослідження та проєкти для збереження нематеріальної культурної спадщини, як-от мова, музика та традиції, у тісній співпраці з самими ромськими громадами.

74. Інтеграція міжкультурного діалогу є вкрай корисною для культурних установ, які часто сприймаються як елітарні. Розробка культурних проєктів разом із біженцями та мігрантами і для них може допомогти таким установам стати більш інклюзивними та наблизитися до більшої культурної демократії. Громадські простори, як-от площі та вулиці, школи, залізничні вокзали, громадський транспорт, лікарні тощо, є місцями зустрічей і соціальної інтеграції.

4.5 Міста як учасники культурної дипломатії

75. Міста, а особливо великі та середні, є не лише важливими культурними та творчими центрами, а й важливими учасниками культурної дипломатії.⁵⁰ Завдяки міцним міжнародним зв'язкам, міста стають глобальними політичними гравцями, що безпосередньо взаємодіють із широким колом географічних місць. Їхня міжнародна культурна діяльність є свідченням зростаючої ролі міст як світових політичних гравців, які переймають на себе обов'язки, що традиційно були прерогативою національних держав.

76. Програми побратимства міст, мережі міст та децентралізоване співробітництво пропонують передові моделі культурного співробітництва, що зосереджується на обмінах між людьми. Їхня логіка співпраці та близькість до громадян створюють сприятливе середовище для експериментів з інноваційними моделями та стратегіями громадської участі. Це дає змогу перейти від міжурядового співробітництва до співробітництва між людьми, що стимулює «новий дух діалогу» для задоволення конкретних потреб різних культурних спільнот і установ на відповідних територіях.

77. Глобалізація має силу об'єднувати людей через кордони, але водночас, навпаки, підштовхує їх

до примирення з місцевим корінням.⁵¹ Діаспорні громади в різних містах організовують культурні проєкти, щоб підтримувати зв'язок зі своїми країнами походження. Навіть якщо деякі з цих проєктів отримують муніципальні субсидії, спрямовані на заходи місцевої громади, міській владі не завжди вдається інтегрувати ці заходи у свою загальну стратегію у сфері міжнародних культурних відносин.

78. Визнання зв'язків, які міста розвивають зі своїми діаспорними громадами на місцевому рівні, може стати важливим компонентом культурної дипломатії міста, оскільки вони мають потенціал перетворитися на мости до третіх країн. Дипломатію міської діаспори слід активніше визнавати як офіційний механізм стратегії ЄС у сфері міжнародних культурних відносин.

ПРОЄКТИ ІНТЕГРАЦІЇ БІЖЕНЦІВ EACEA (2016 р.): «Креативна Європа», ініціатива Європейської Комісії «Голоси культури»⁵² «Сприяння міжкультурному діалогу та об'єднанню громад через культуру в спільних громадських просторах», Рамкова програма Комісії для підтримки культурного та аудіовізуального секторів у межах спеціального конкурсу пропозицій щодо інтеграції біженців (2016 р.), відібрано 12 проєктів, які можуть надати громадянам ЄС можливість відкрити для себе, навчитися та зрозуміти цінності та культуру біженців і мігрантів, а також переосмислити та збагатити власні.⁵³

СЕРЕДЗЕМНОМОРСЬКА АКАДЕМІЯ ІЗМІРА: ПІДТРИМКА ДУХУ ДІАЛОГУ:⁵⁴ Ізмір, третє за величиною місто Туреччини, історично мав відкритий і прогресивний світогляд. У жовтні 2009 року муніципалітет Ізміра започаткував Ізмірську культурну майстерню. У рамках проєкту вчених, митців та громадян запросили сформулювати своє бачення міста інновацій та розробити відносини з іншими середземноморськими містами. В умовах, коли відносини між Туреччиною та ЄС протягом останнього десятиліття ускладнювалися політичною риторикою, такі ініціативи демонструють, що дух діалогу може зберігатися на рівні міст, а громадянське суспільство може продовжувати співпрацювати, обмінюватися досвідом та підтримувати свої спільні цінності та спадщину.

47 URBACT, Остаточний звіт про перспективні історичні центри, с. 23, 2013 р. https://urbact.eu/sites/default/files/import/Projects/LINKS/outputs_media/urbact_links_final_report.pdf

48 Спільне повідомлення Комісії та Європейської служби зовнішніх справ щодо стратегії ЄС з міжнародних культурних відносин (JOIN(2016) 29, 8 червня 2016 р.), <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016JC0029&from=EN>

49 Європейський Союз, Як культура та мистецтво можуть сприяти міжкультурному діалогу в контексті кризи міграції та біженців, Люксембург: Відділ публікації офіційних видань Європейського Союзу, 2017 р.

50 Абдулла., Молхо, 2020 р., На шляху до багаторівневої стратегії ЄС у сфері зовнішніх культурних відносин: Залучення міст до співпраці, Інститут Європейського університету, RSCAS | Аналітична записка | Випуск 2020/03 https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/65897/RSCAS_PB_2020_03.pdf?sequence=1&isAllowed=y

51 Вронгоф, Кларк, Ван дер Граф, «Платформи про майбутнє культурної спадщини: Підхід до вирішення проблем». Звіт про Дублінську платформу «Спадщина та соціальні інновації», Європейська мережа експертів з культури та аудіовізуальних засобів (EENCA), 2019 р.

52 www.voicesofculture.eu

53 https://eacea.ec.europa.eu/creative-europe/selection-results/refugee-integration-projects-eacea-122016_en

54 <https://www.izmeda.org/>

55 Європейська Комісія, Інновації в дослідженні культурної спадщини для інтегрованої європейської дослідницької політики, с. 37 <http://openarchive.icomos.org/2323/1/KI0118044ENN.en%20%281%29.pdf>

56 https://ec.europa.eu/culture/sites/culture/files/report_on_the_dublin_platform_on_heritage_and_social_innovation.pdf

4.6 Громадянське суспільство як простір діалогу та навчання

79. Зміна сприйняття культурної спадщини висуває громадянське суспільство у самий центр процесу збереження та охорони культурної спадщини. Оскільки відповідальність за збереження дедалі більше покладається на суспільство в цілому, яке також має використовувати спадщину на благо суспільства, необхідні нові інструменти, нові платформи діалогу та нові підходи до управління. Це дозволить забезпечити посередництво між місцевими та регіональними органами влади, урядами та громадянським суспільством.

80. Управління культурною спадщиною передбачає переосмислення громад культурної спадщини як неоднорідних утворень.⁵⁵ Навіть якщо ми часто говоримо про «місцеву громаду», всі місцеві громади є різноманітними як у соціальному, так і в культурному плані. Громади спадщини відстоюють свої культурні права та (повторне) набуття своїх культурних цінностей. Відповідальність за збереження культурної спадщини дедалі більше стає завданням суспільства в цілому, а не лише урядів та експертів.⁵⁶

81. Тому залучення громади має виходити за межі простого «бути почутими». На практиці існує чотири рівні можливого залучення громади:

- ігнорування: громаду виключають із процесу та повністю ігнорують її ставлення та очікування щодо розвитку культурної спадщини;
- інформування: планувальники та особи, які ухвалюють рішення, інформують громаду про процес, але очікують, що громада не братиме участі у плануванні, розвитку та/або управлінні пам'яткою та/або не визначатиме власні інтереси в цьому процесі;
- залучення: голос громади та її інтереси враховують та розглядають як частину загального процесу;
- сприяння: ініціативи, що надходять від громад, підтримуються та доводяться до відома планувальників і осіб, які ухвалюють рішення.

82. Залежно від рівня централізації участі громад у процесі можна виділити три рівні. На нижчому рівні громади відіграють лише другорядну роль

у плануванні, розвитку та управлінні культурною спадщиною. Другий рівень стосується громад, які виступають як рівноправні зацікавлені сторони. Третій рівень описує громади, які очолюють процес, мають високий рівень залучення, а їхні інтереси та обмеження ставляться в центр процесу.

83. Рівень залучення громад і їхня центральна роль у процесі можуть бути динамічними та змінюватися з часом, а також у міру того, як культурна спадщина проходить етапи планування, розвитку та, нарешті, досягає стабільного функціонування.

84. Участь потребує як відданих органів державної влади, так і повноважного громадянського суспільства. Громадська участь в ідеалі означає, що внесок громадськості впливатиме на рішення. Це передбачає зворотний зв'язок учасником щодо того, як їхній внесок вплинув на рішення.⁵⁷

85. Участь молоді в цьому процесі є надзвичайно важливою. Як динамічна та мобільна група, молоді люди можуть сприяти обміну інформацією, посилювати навчання за принципом «рівний-рівному», об'єднувати молодь і молодіжні організації для створення мережі знань і партнерства у сфері культурної спадщини.⁵⁸ ЮНЕСКО у своєму інформаційному листі «Молодь і культура» стверджує, що «право молодих людей на доступ до культурного життя, отримання на-солони від нього та активну участь у ньому закріплено в міжнародному праві і є ключовою складовою їхніх культурних прав і прав людини. Участь у культурному житті є необхідною для молодих людей, оскільки вона дає змогу зрозуміти власну культуру та культуру інших, що своєю чергою розширює їхній кругозір, зміцнює їхню здатність мирно врегульовувати конфлікти та виховує повагу до культурного різноманіття».⁵⁹

86. Усвідомлюючи додаткову цінність, яку молодь може привнести у популяризацію культурної спадщини, міжнародні організації активно розвивають і підтримують мережі молодих людей, залучених до сфери культурної спадщини.

87. Наприклад, програма «Культурні маршрути» визначила впровадження культурних та освітніх обмінів для молодих європейців як одну з пріоритетних сфер діяльності у своїх правилах щодо сертифікації «Культурні маршрути Ради Європи» [Резолюція CM Res(2013)67]. Серед пріоритетів цих ініціатив: сприяння поглибленим обмінам, спрямованим на розвиток концепції

європейського громадянства; організація програм обміну для молоді з різних соціальних верств і регіонів Європи та залучення освітніх установ на різних рівнях.

88. У 2018 році, протягом Європейського року культурної спадщини, коли проєкт ЄС «DiscoverEU» надав 18-річним особам можливість відкрити для себе культурну спадщину Європи за допомогою безкоштовних проїзних квитків, понад 15 000 молодих європейців отримали можливість відвідати до 4 країн, переважно потягом, щоб дослідити різноманіття європейської спадщини та навіть взяти участь у деяких заходах, присвячених Європейському року.

89. У рамках Європейського року культурної спадщини 2018 Європейська Комісія та ЮНЕСКО започаткували спільний проєкт із розширення можливостей європейської молоді через «Форум молодих фахівців у сфері спадщини». Його мета — підвищити обізнаність молодих людей про важливість різноманіття спадщини, її збереження, примноження та передачі. Форум успішно створив мережу молодих фахівців у сфері культурної спадщини, які можуть діяти як посланці культурної спадщини у своїх країнах і громадах і поширювати інформацію про великий потенціал спадщини для позитивних соціальних змін. У своїй ролі посланців молоді практики будуть активно підвищувати обізнаність про важливість піклування про нашу спільну спадщину та її передачі.

90. Доповідачі закликають місцеві та регіональні органи влади заохочувати та залучати молодих людей до сфери культурної спадщини, а також спільно створювати проєкти, які сприятимуть обмінам між містами й регіонами та стимулюватимуть сталий місцевий і регіональний розвиток.

ATRIUM — Архітектура тоталітарних режимів 20 століття в міській пам'яті Європи (сертифікований «Культурний маршрут Ради Європи» з 2014 року). Проєкт маршруту ATRIUM досліджує нові способи етичного та відповідального сторітелінгу і туристичного досвіду для студентів. Він сприяє підвищенню обізнаності про Культурний маршрут ATRIUM і залучає п'ятьох партнерів із Італії (Барі, Феррара та Форлі) та Хорватії (Лабін і Задар). У Форлі було розроблено проєкт «Metowalk ATRIUM Plus», створений молоддю для молоді. Учні місцевої середньої школи розробили «сторітелінг»-екскурсію містом, яка допомагає краще зрозуміти цей період історії. Екскурсія пронизана зображеннями та звуковими ефектами, які допомагають глибше

відчутти життя за тоталітарного режиму. Ця ініціатива дозволяє молодим поколінням краще зрозуміти минуле та історичну спадщину регіону, а також запрошує їх стати активними учасниками у створенні більш демократичного майбутнього, вільного від страху та ненависті, породжених тоталітарними ідеологіями.

МІСТО ЗАДАР, ХОРВАТІЯ:⁶⁰ Європейський форум молодих фахівців у сфері спадщини, який відбувся в Задарі у 2019 році, включав два місцеві тематичні дослідження, а саме «Мистецтво сухої кам'яної кладки» і «Венеційські оборонні споруди», які надали учасникам можливість відчутти (безпосередньо та практично) зв'язок між матеріальною та нематеріальною спадщиною та зрозуміти, наскільки активна участь на місцевому рівні є важливою для їхнього захисту. Лекції, інтерактивні ігри та робота в групах допомогли учасникам закріпити набуті знання. 28 молодих посланців культурної спадщини розробили інтерактивні заходи для підвищення обізнаності на основі тематичних досліджень. Озброєні картами та творчим реквізитом, учасники заповнили вулиці Задара, щоб поспілкуватися з мешканцями та дізнатися, що для них означають практика сухої кам'яної кладки або венеційські оборонні споруди. Протягом близько двох годин до цієї ініціативи долучилося понад 300 осіб.

57 Європейська Комісія, Генеральний директорат з питань освіти, молоді, спорту та культури, 2018 р., Партисипативне управління культурною спадщиною, звіт робочої групи ВМК експертів держав-членів, Люксембург: Відділ публікації офіційних видань Європейського Союзу <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1efe98ad-437b-11e8-a9f4-01aa75ed71a1/language-en>

58 Захист культурної спадщини: чи може молодь змінити ситуацію? Рекомендація для ЮНЕСКО, урядів, громадянського суспільства та молодіжних організацій http://www.ngo-unesco.net/en/wp-content/uploads/2017/06/Report_Protection_of_cultural_heritage.pdf

59 ЮНЕСКО, Молодь і культура http://www.unesco.org/culture/sector-knowledge-management-tools/07_Info%20Sheet_Youth.pdf

60 <https://whc.unesco.org/en/events/1489/>

5. «Сліпі плями» та необхідність подальшого аналізу

91. Управління культурною спадщиною як інструмент місцевого та регіонального розвитку, попри те, що вже було предметом досліджень, все ще потребує подальших досліджень, аналізу та розуміння. Доповідачі підкреслюють, що необхідно визначити сфери, які потребують подальшого розвитку, і висвітлити проблеми, що виникають, для розв'язання яких необхідно терміново створювати нові інструменти та засоби або активніше впроваджувати політику на основі наявних досліджень.

5.1 Брак даних і показників, що виходять за межі сучасних економічних міркувань

92. Загальноприйнято вважати, що культурна спадщина є ресурсом, який може приносити економічні, соціальні та екологічні вигоди суспільству.

93. На сферу культурної спадщини припадає частина креативної економіки. Вона може залучати висококваліфікованих працівників, таким чином підвищуючи загальну якість життя. Це може позитивно вплинути на органи державної влади, стимулюючи інновації в управлінських рішеннях і продуктивності. Однак у більш загальному плані залишається відкритим питання про вплив примноження культурної спадщини, її доступності та впровадження у повсякденне життя на громадське здоров'я та добробут.

94. Необхідно впроваджувати додаткові соціальні показники, які могли б охопити ширший спектр вигод від культурної спадщини.⁶¹ Попри величезний прогрес останніх років, все ще бракує інформації про вплив інвестицій у культурну спадщину на території, окрім прямого впливу на зростання та створення робочих місць, що ускладнює більш повне дослідження глобального впливу на суспільство.

Фінансована Європейським фондом регіонального розвитку поточна програма **ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МЕРЕЖІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ТЕРИТОРІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ (ESPON)** «Культурна спадщина як джерело суспільного добробуту в європейських регіонах» спрямована на надання емпіричних доказів впливу матеріальної культурної спадщини на найважливіші економічні сектори в 10 відібраних країнах і регіонах. Крім результатів, є надія, що в межах програми буде розроблено загальну теоретичну основу, яка визначить суспільні сфери та виміри суспільного добробуту, на які впливає культурна спадщина.⁶²

5.2 Відсутність рамок, що пов'язують культурну спадщину та формування соціального капіталу

95. Соціальна інклюзія та соціальний капітал, визначені ОЕСР як «мережі разом зі спільними нормами, цінностями та розумінням, які сприяють співпраці всередині або між групами»⁶³, є ключовими

поняттями інклюзивного зростання, яке визначається як «економічне зростання, яке справедливо розподіляється в суспільстві та створює можливості для всіх».

96. Культурна спадщина відіграє важливу роль у формуванні соціального капіталу та, крім того, у соціальній інклюзії. Однак сьогодні існує небагато рамок і показників для мереж (структура, розширення, транзакції та типи) для вимірювання соціального капіталу.

5.3 Відсутності узагальнених схем врядування на основі підходу «знизу вгору» та інклюзивного врядування

97. Незважаючи на широку та ефективну координацію між європейськими урядами, місцевими та регіональними органами влади, а також громадянським суспільством, досі існують важливі бар'єри, які необхідно подолати.⁶⁴ Досі залишаються важкодоступні аудиторії, які не беруть участі в заходах у сфері культурної спадщини та на яких потрібно звернути особливу увагу. Існуючі дослідження часто ґрунтуються на фактах і наполягають на «історіях успіху», більшість із яких оцінюються в короткостроковій перспективі. Досі існує значна потреба в структурі «доброго врядування», що супроводжується відповідними показниками (особливо в довгостроковій перспективі) у міжрегіональному контексті.

5.4 Нерівність і «територіальна несправедливість» між регіонами та містами

98. Культурна спадщина виступає як засіб досягнення просторової та територіальної справедливості, а також як інструмент розвитку віддалених і периферійних територій.⁶⁵ Розвиток спадщини в периферійних регіонах або на периферійних територіях в європейських метрополіях ще не повністю використано як засіб досягнення просторової справедливості. Незважаючи на важливість існуючих інструментів на європейському рівні, досі є регіони та міські периферії, які не отримують жодних переваг. Це пов'язано з кількома причинами, головним чином із «негативною спіраллю», від якої історично страждають ці регіони та/або міські території (деіндустріалізація, опустелювання, маргіналізація тощо). Цей просторовий дисбаланс функціонує як «територіальна несправедливість».

99. Ці периферійні території потребують цілеспрямованих і специфічних інструментів для розвитку своєї культурної спадщини. Соціальне житло 20 століття, складські та промислові приміщення, ферми та скромні сільські будинки являють собою особливий тип культурної спадщини, яка може служити територіальному розвитку, якщо вжити конкретних заходів; місцеві та регіональні органи влади є найбільш відповідними органами для розробки та впровадження цих нових інструментів та засобів.

5.5 Слабкий зв'язок між культурною спадщиною, екореставрацією та сучасною культурою будівництва

100. Культурна спадщина може відігравати важливу роль у сталості міського та сільського середовища різними способами. Це означає насамперед розгляд сучасних будівель як частини майбутньої спадщини. Згідно з принципом «Baukultur» («культура будівництва»), сформульованим у Давоській декларації (2018 р.), «існує нагальна потреба в цілісному, орієнтованому на культуру підході до архітектурного середовища та в гуманістичному погляді на те, як ми колективно формуємо місця, в яких живемо, і спадщину, яку залишаємо після себе».⁶⁶ Тому ми маємо гарантувати та сприяти достатнім інвестиціям, як державним, так і приватним, у якісну реінтеграцію, що ґрунтується на спадщині.

101. Наприклад, занедбані або недостатньо використовувані будівлі спадщини (колишні школи, залізничні вокзали, занедбані кінотеатри, театри, готелі, офіси, колишні громадські будинки та «села-привиди», казарми чи лікарні) є місцями, в яких закладена соціальна пам'ять. Вони можуть запропонувати основу для створення проектів, які мають коріння в місцевих громадах. Крім того, вони також можуть служити основою для сталого відновлення міст шляхом фінансування та управління повторним використанням архітектурної спадщини в містах відповідно до моделей циклічної економіки. Вони також можуть служити для підтримки ремісничих навичок, для яких, здається, зараз немає ринку. Працюючи над реінтеграцією цих просторів у всьому світі, ми заохочуємо навчання та підготовку нових працівників і передачу навичок. Проекти реконверсії/реабілітації можуть бути збагачені активною участю громадян, громад та інститутів громадянського суспільства. Творча та шаноблива взаємодія між захистом архітектурної спадщини та сучасними внесками сприятиме спадщині завтрашнього дня.

61 Болд Дж., Пікард Р., Комплексний підхід до культурної спадщини, Програма технічного співробітництва та консультування Ради Європи, 2018 р., Рада Європи, Страсбург <https://rm.coe.int/an-integrated-approach-to-cultural-heritage-the-council-of-europe-s-te/1680792e6f>

62 Оголошення про участь у тендері у межах програми ESPON «Культурна спадщина як джерело суспільного добробуту в європейських регіонах», 2018 р. <https://www.espon.eu/call-tenders-espon-cultural-heritage-source-societal-well-being-european-regions>

63 Kılı, 2007 p.: 103

64 Європейський порядок денний для культури Робочий план для культури на 2011-2014 рр., 2012 р. https://ec.europa.eu/assets/eac/culture/policy/strategicframework/documents/omc-report-access-to-culture_en.pdf

65 Роль культури в позаміських районах Європейського Союзу. <https://voicesofculture.eu/2019/10/10/the-role-of-culture-in-nonurban-areas-of-the-european-union/>

66 Давоська декларація, 2018 р.: <https://davosdeclaration2018.ch/fr/programme/>

102. Високоякісна екореставрація та реконструкція, якою володіють місцеві жителі, знаючи методи та переваги якісної реновації та розуміючи традиційні технології будівництва для культурної цінності спадщини, виходить далеко за межі простого покращення/оновлення архітектурної спадщини; це може стимулювати місцеву економіку, розширити культурне різноманіття та запобігти занепаду або втраті унікальних навичок і практик.⁶⁷ Однак потрібно зробити багато більше, щоб створити «доброчесну спадкоємність» між реставрацією, реконструкцією та місцевими громадами. Відродження міста не можна відокремити від соціального розвитку. Відродження міста глибоко пов'язане з його соціальною структурою та місцевими соціальними потребами. Це передбачає участь громадян у проєктах реставрації та оновлення.

5.6 Відсутність ефективних інструментів для збереження нематеріальних аспектів міських або сільських ландшафтів

103. Незважаючи на те, що існує велика кількість інструментів, засобів і правил щодо реставрації та оновлення архітектурної спадщини, небагато існуючих інструментів можуть захистити нематеріальні характеристики місця проживання. Зокрема, історичні центри міст є важливою частиною культурної спадщини Європи та потенційною силою економічного розвитку та соціальної згуртованості. Однак їхня естетичність і привабливість перетворюють їх на музеї просто неба. Музеєфікація та подальша туристифікація призводить до виїзду місцевих жителів. Як їх можна перетворити на сталі, різноманітні та привабливі місця для життя, зберігаючи при цьому архітектурну та культурну спадщину та поважаючи довкілля? Як покращити занедбані території в історичних центрах міст, не витісняючи вразливих мешканців? І як досягти правильного балансу між житловими, комерційними функціями та сферою послуг, уникаючи музеєфікації?⁶⁸

5.7 Потреба в новій парадигмі туризму стосовно культурної спадщини

104. Декілька досліджень (Всесвітня рада з подорожей і туризму, 2018 р.)⁶⁹ дійшли висновку про вигідність туризму з економічної точки зору. Однак економічні вигоди не завжди збігаються із соціальними. Останніми роками в туризмі домінує парадигма «надмірного туризму».⁷⁰ Мисцеві громади потребують зміни парадигми, щоб включити показники розвитку туризму не лише в економічному плані, але й для добробуту місцевих громад. Якісні показники досі відсутні, і успіх туристичного напрямку все ще оцінюється переважно кількісно (і навіть ці показники більше зосереджені на кількості відвідувачів, ніж на витратах у місцевій економіці).

105. Запуск Європейською Комісією у 2019 році через програму «Горизонт 2020» конкурсу пропозицій для фінансування проєктів, які оцінюють, як наявність, розвиток, занепад або відсутність культурного туризму вплинули на розвиток європейських регіонів і міських територій, є важливим кроком у цьому напрямку, і його слід розширити.

106. Доповідачі вважають, що необхідні подальші дослідження щодо відповідального туризму, особливо в світлі викликів і змін, спричинених впливом кризи COVID-19 на всіх територіях, але особливо в містах. Невизначеність ситуації після COVID-19 не дозволяє на цьому етапі коментувати більше, але стає все більш очевидним, що виникне потреба в суттєвих заходах для відновлення економіки туризму, яка сильно постраждала.

6. Як місцеві і регіональні органи влади можуть усунути недоліки?

6.1 Якісні вимірювання та кількісні показники (посилання на «сліпі плями» 5.1)

107. Існує низка заходів, які необхідно вжити як на місцевому та регіональному рівнях, так і іншими зацікавленими сторонами з точки зору отримання інформації та покращення їхньої бази знань, розробки політики, вжиття заходів та налагодження зв'язків. Серед них:

108. Що стосується інформації/знань, якісне вимірювання впливу культурної спадщини має стати більш систематичним і цілісним процесом, що охоплюватиме всі відповідні зацікавлені сторони та суб'єкти. Це передбачає виявлення та поширення належних практик і запровадження вимоги щодо проведення цілісної оцінки впливу для всіх проєктів, які отримують фінансування (від ЄС чи інших джерел). Оцінка повинна охоплювати як короткострокові, так і довгострокові наслідки.

109. Як зазначалося вище, вплив культурної спадщини вимірюється переважно за допомогою кількісних показників. Існує нагальна потреба у впровадженні також якісних показників, щоб забезпечити

цілісну врахування міжгалузевих впливів культурної спадщини на всіх рівнях врядування, особливо на регіональному та місцевому. Це сприятиме підвищенню обізнаності про весь ланцюг подальших переваг, які інвестиції в культурну спадщину можуть принести в широкий спектр сфер політики. Також існує потреба в міжгалузевих дослідницьких проєктах, розробці індикаторів та методологій оцінки культурної спадщини у всій її багатовимірності.

6.2 Партисипативне врядування (посилання на «сліпі плями» 5.2 і 3)

110. Щодо формування політики, політикам у сфері спадщини необхідно надати центральне місце, якого вони заслуговують у сучасних суспільствах. Культурна спадщина більше не може розглядатися окремо від інших галузевих підходів. Політику щодо культурної спадщини необхідно ухвалювати та впроваджувати цілісно шляхом інтеграції догляду, захисту та належного використання спадщини в усі пов'язані політики, програми та заходи (міські справи, громадські простори, освітні програми тощо).

111. Цього можна досягти шляхом посилення партисипативного врядування та забезпечення структурованого та систематичного залучення всіх зацікавлених сторін і громадянського суспільства до розробки стратегій і політики у сфері культурної спадщини. Також рекомендується систематично інтегрувати культурну спадщину у регіональний та місцевий сталий розвиток як стратегічний ресурс для «розумного, сталого та інклюзивного зростання» та як основу для сприяння «інклюзивним, інноваційним та рефлексивним суспільствам» у контексті підготовки до використання коштів Структурних фондів.

СХЕМА ОПІКИ НАД ПАМ'ЯТНИКОМ, розроблена в Шотландії в 1990-х роках, відповідає на запити груп громад, які бажають долучитися до збереження своєї місцевої спадщини. Схема підтримує їх у догляді за спадщиною. Зацікавлені особи чи групи можуть розробити проєкти та підписати угоду з Archaeology Scotland, яка є членською організацією, що прагне сприяти розумінню археології в Шотландії. Схема надає можливість учасникам розвивати навички археологічного збереження.

6.3 Переосмислення спірної спадщини в Європі (посилання на «сліпі плями» 5.2)

112. Панівні наративи в Європі акцентують на спільній культурній спадщині, і нерідко припущення про культурну спадщину як інструмент розколу та конфронтації, зокрема у фактичних збройних конфліктах, оминається як табуована тема. Однак нещодавні події, як-от війна в колишній Югославії, показали, що культурна спадщина водночас є і тим, що

67 Данді, Значення культурної спадщини в демократичному суспільстві, Парламентська асамблея, Комітет з питань культури, науки, освіти та медіа. <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-DocDetails-EN.asp?FileID=25440&lang=EN> 2019

68 Гіперзахист архітектурного середовища за рахунок соціального. Наприклад, у паризькому районі Маре на вітринах магазинів зберігаються старі написи, пов'язані з різними ремеслами (Boulangerie; Boucherie, Chevaline тощо), які охороняються, але, на жаль, оскільки немає механізмів для збереження також повсякденної торгівлі, яка раніше там розміщувалася, у чудово відреставрованих колишніх пекарнях можна знайти лише магазини дорогого одягу чи художні галереї.

69 Всесвітня рада з подорожей і туризму, Економічний вплив подорожей і туризму, 2018 р. <https://www.slovenia.info/uploads/dokumenti/raziskave/europe2018.pdf>

70 Петерс, Гесслінг, Клійс, Мілано, Новеллі, Дейкманс, Ейгелаар, Хартман, Хеслінга, Ісаак, Мітас, Моретті, Навійн, Папп і Постма, Дослідження Комітету TRAN — Надмірний туризм: вплив і можливі політики реагування, Європейський Парламент, Департамент структурної політики та політики згуртованості, 2018 р., Брюссель

об'єднує протилежні сторони, і тим, що стає жертвою конфлікту. Деконструкція та реконструкція дискурсу навколо цих конфліктів, а також відкрите обговорення питань, пов'язаних із спірною культурною спадщиною, можуть сприяти зменшенню ескалації конфлікту.

113. Культурна спадщина може бути як причиною конфлікту, так і засобом його врегулювання. Цей підхід насамперед передбачає необхідність виявлення спірної культурної спадщини та відповідних зацікавлених сторін через партисипативний процес на основі підходу «знизу вгору». Він запрошує прислухатися до громади та її різноманітних проблем. Спільний аналіз різних проблем та спільнотворення шляхом спільного проектування культурних заходів, що стосуються спірної спадщини, можуть призвести до відкритого обговорення та, зрештою, до подолання суперечностей.

114. Громадянське суспільство має відігравати провідну роль у цьому елементі стратегії, щоб просувати ідею спільної спадщини як засобу врегулювання конфлікту.⁷¹ Цей підхід має на меті зменшити конфронтацію через освіту, дискусії та культурну взаємодію. Незважаючи на те, що це передбачає участь на основі підходу «знизу вгору» та залучення громади, потрібно однозначно розглядати цей процес як такий, що орієнтований на політику, зокрема, в частині визначення та використання наявних найкращих практик.⁷²

115. Наприклад, програма «турист-громадянин» у містах і регіонах (посилання на «сліпу пляму» 5.7) може запропонувати містам і регіонам створити платформи, які сприятимуть тимчасовій інтеграції туристів і відвідувачів у містах через їхнє занурення в місцеві програми. Ця ініціатива має на меті вийти за межі поточних програм «креативного туризму» та сприяти зустрічам туристів і місцевих жителів. Це може передбачати можливість для туристів проводити короткострокові заняття з вивчення мови, надавати послуги перекладу або ділитися іншими навичками та ноу-хау. Водночас вони могли б отримати доступ до місцевих муніципальних послуг, зазвичай призначених для місцевих жителів (бібліотеки, спортивні об'єкти тощо).

6.4 Визнання міст головними гравцями у сфері культурної дипломатії (посилання на «сліпу пляму» 5.2)

116. Децентралізація культурної дипломатії та розширення можливостей міст як головних гравців у сфері культурної дипломатії, основаної на культурній спадщині, видається перспективним напрямком. Діаспори

мають великий потенціал для підвищення спроможності Європи взаємодіяти зі світом на горизонтальному рівні. Оскільки в багатьох європейських містах проживають діаспорні громади, які отримують муніципальні субсидії на організацію культурних проєктів, спрямованих на підтримку зв'язків зі своїми країнами походження, подальша інтеграція таких ініціатив у ширшу стратегію у сфері міжнародних культурних відносин міст здається перспективною.

117. Діаспорні громади мають потенціал стати мостами до третіх країн шляхом реалізації конкретних проєктів у сфері культурної спадщини. Цей підхід може сприяти децентралізації охоплення європейської культурної дипломатії, розширенню можливостей місцевих громад і розвитку транснаціональних проєктів у сфері культурної спадщини в Європі та з третіми країнами. Це дозволить містам офіційно стати повноправними партнерами у впровадженні міжкультурного діалогу. Окрім великих міст, такі ініціативи могли б створити транснаціональні мережі, що об'єднують ширший спектр територій.

118. Підтримка та стимулювання розвитку мереж діаспорних/мігрантських громад щодо співпраці у сфері культурної спадщини (посилання на «сліпі плями» 5.2 та 3) може допомогти розкрити потенціал міст як міжнародних культурних гравців та розробці нових ініціатив міжміських мереж у Європі. Натхненні мережами URBACT для сталого міського розвитку на європейському рівні (як-от мережа реалізації INT-HERIT, яка об'єднує групу малих і середніх європейських міст навколо спільної мети відродження місцевої культурної спадщини), мережі культурної спадщини можуть бути створені на основі тем, які об'єднують міста в усьому світі та сприяють взаєморозумінню на різних континентах.

6.5 Фінансова підтримка та зміцнення основних європейських ініціатив у сфері культурної спадщини (посилання на «сліпі плями» 5.2, 3 та 4)

119. Деякі з головних ініціатив у сфері європейської спадщини, розглянуті в частині 1, як-от програма «Культурні маршрути» Ради Європи або Знак європейської спадщини, відіграють важливу роль у формуванні європейської ідентичності. Вони покликані представляти Європу та передавати ключові повідомлення про спільні культурні засади Європи. Для виконання цього завдання їм потрібне значне фінансове та комунікаційне підкріплення.

120. Розширення поточної програми «Європейська столиця культури» на інші країни могло б сприяти поширенню культурних впливів і розвитку програм культурної спадщини (посилання на «сліпу пляму» 5.3). Це передаватиме сигнал про відкритість Європи світу, що підтримуватиме обміни та роботу над транснаціональними наративами, виходячи за межі поточних ініціатив з містами країн-кандидатів на вступ до ЄС. Такий підхід може сприяти транснаціональному співробітництву між місцевими та регіональними органами влади в Європі та їхніми партнерами на інших континентах. Програма Партнерства Конгресу Південного Середземномор'я, ухвалена у 2017 році, може стати вектором цих зусиль.

121. Запуск Знака європейської нематеріальної спадщини (посилання на «сліпі плями» 5.5 і 6), натхненний Знаком європейської спадщини, є однією з поширених ідей. У дусі Фароської конвенції такий новий інструмент міг би зосередитися на громадах спадщини в Європі, які є виробниками та хранителями нематеріальної спадщини. Цей знак міг би стати платформою для регулярних святкувань, зокрема транс'європейського фестивалю нематеріальної культурної спадщини. Нематеріальна спадщина запропонує нові європейські перспективи, переосмислюючи та оцінюючи взаємозв'язок різних форм міського мистецтва з основними секторами творчих індустрій. Це сприяло б появі нових форм інклюзивності культурної спадщини в міських меншинах, а також розвитку творчості та культурних індустрій.

6.6 Переформатування громадських просторів як платформ для культурної спадщини (посилання на «сліпі плями» 5.5 і 6)

122. Окрім власного цінності як місць спадщини, громадські простори також є місцями, де відбуваються практики культурної спадщини (репрезентації, вистави, зустрічі та взаємодії). Частіше громадські простори є як об'єктами спадщини, так і місцями практик спадщини. Однак поточні дослідження свідчать про те, що громадський простір перебуває під загрозою.⁷³ У громадських просторах домінує їхня комерційна, а не комунальна функція. Якщо не будуть вжиті належні заходи для їхнього переформатування, потенціал міст та їхніх громадських просторів як платформ для колективного вираження, демократичного дискурсу та розв'язання проблем залишиться нереалізованим.⁷⁴ Ця пропозиція передбачає поєднання партисипативного створення місць⁷⁵ з ініціативами у сфері культурної спадщини.

6.7 Створення університетських мереж у сфері європейської культурної спадщини (посилання на «сліпу пляму» 5.1 і перехресне впровадження інших сліпих плям)

123. Європейські університети відіграють важливу роль у дослідженні культурної спадщини та поширенні знань. Дослідження, що проводяться в університетах, особливо у сфері соціальних і гуманітарних наук, мають вирішальне значення для розуміння ролі культурної спадщини в суспільстві та її потенціалу для соціальної згуртованості, економічного зростання та сталого розвитку. Деякі мережі вже існують, як-от мережі UNITWIN або ті, що працюють у співпраці з РЧУ про культурні маршрути Ради Європи. Кілька нещодавно профінансованих європейських університетських альянсів, як-от UNA Europa,⁷⁶ визначили культурну спадщину однією з головних тем дослідження та викладання.

124. Університети тісно співпрацюють із місцевими та регіональними органами влади та мають міцні зв'язки з місцевими громадами. Вони розробили спеціальні інструменти та методи, щоб протидіяти ізоляції своїх студентів. Вони також активно взаємодіють із університетами в країнах за межами своєї безпосередньої мережі. Тому вони можуть представляти важливих учасників для реалізації кількох проєктів та ініціатив, спрямованих на використання спадщини як інструменту для просування та поширення основних цінностей демократії, прав людини та верховенства права.

УНІВЕРСИТЕТСЬКА МЕРЕЖА ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНИХ МАРШРУТІВ: Утворена в 2012 році з задля сприяння обміну між університетами, які активно працюють у сфері Культурних маршрутів Ради Європи та Культурних маршрутів, Мережа має на меті заохочувати наукові дослідження Культурних маршрутів та суміжних питань, стимулювати студентів до проведення академічних досліджень у межах Програми, спільно подавати заявки на фінансування з європейських фондів, брати участь у заходах Культурних маршрутів Ради Європи та за потреби надавати наукові консультації. Вона також є платформою для обміну та мобільності студентів і дослідників.

71 EENCA, Платформи про майбутнє культурної спадщини: Підхід до вирішення проблем, с. 25 https://ec.europa.eu/culture/sites/culture/files/report_on_the_dublin_platform_on_heritage_and_social_innovation.pdf
72 Те саме

73 Європейський економічно-соціальний комітет, Культура, міста та ідентичність в Європі, с. 8, 2016 р. <https://www.eesc.europa.eu/resources/docs/qe-01-16-463-en-n.pdf>

74 Культурний захід Європи і порядок денний на 21 століття для культури, 2016 р., Культура, міста та ідентичність в Європі, дослідження, Брюссель: Відділ «Відвідування та публікації».
<https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/publications-other-work/publications/culture-cities-and-identityeurope>

75 Як партисипативне створення місць може допомогти місцевим групам URBACT розвивати міські заходи для громадських просторів у наших містах, 2019 р.
<https://urbact.eu/how-participatory-placemaking-can-help-urbact-local-groups-develop-urban-actions-public-spaces-our>
<https://www.una-europa.eu/>

7. Висновок:
На шляху до транснаціональної
моделі управління культурою
та туризмом за регіонами

125. Створення, збереження та популяризація культурної спадщини є частиною компетенції на місцевому та регіональному рівнях. Необхідно визначити сфери, які потребують подальшого розвитку, а також окреслити проблеми, що виникають, для розв’язання яких необхідно терміново створювати нові інструменти та засоби або активніше впроваджувати політику на основі наявних досліджень.

126. Місцеві і регіональні органи влади відіграють ключову роль у формуванні того, як минуле визначає сьогодення та майбутнє їхніх міст і регіонів. Вони знаходяться в авангарді культурно-орієнтованого розвитку завдяки ширшій місцевій автономії, здатності залучати талановитих людей і безпосередній близькості до потреб і потенціалу своїх жителів.

127. Їхня політика та заходи у сфері культурної спадщини дозволяють їм взаємодіяти з різноманітними громадами всередині країни та за її межами, узгоджувати суперечливі наративи та зміцнювати економічний потенціал своїх територій, сприяючи підвищенню рівня

життя. Об’єднуючи різних зацікавлених сторін, місцеві органи влади можуть сприяти покращенню сталого економічного розвитку, соціальної інклюзії та партисипативного врядування.

128. Адаптуючи та трансформуючи політику в сфері культурної спадщини для сприяння економічному та сталому розвитку, відродженню міст і туризму, місцеві та регіональні органи влади можуть сприяти міжкультурному діалогу та зміцненню соціальної згуртованості, залучаючи місцевих громадян і покращуючи співпрацю з ізольованими спільнотами. Міста, які інвестують у культуру, можуть отримати суттєву вигоду, створюючи більше робочих місць і залучаючи людський капітал у порівнянні з іншими подібними містами. У сільській місцевості відновлення та модернізація культурної та природної спадщини сприяє потенціалу зростання та сталому розвитку.

129. Місцеві та регіональні органи влади, в межах своєї компетенції, можуть вживати заходів для отримання інформації та покращення своєї бази знань. Вони можуть розробляти політику, впроваджувати заходи та долучатися до мереж задля популяризації та збереження культурної спадщини, а також висвітлювати нові проблеми (як-от зміна клімату, «надмірний туризм» або надзвичайні ситуації в системі громадського здоров’я), що вимагає термінового створення нових інструментів і засобів або активнішого впровадження політики на основі наявних досліджень.

130. Вони можуть розробляти та вдосконалювати схеми врядування на основі підходу «знизу вгору» та інклюзивного врядування, які спрямовані на усунення проблем нерівності та територіальних відмінностей між регіонами та міськими територіями, браку даних і показників, що виходять за межі суто економічних міркувань, а також відсутності ефективних інструментів для збереження нематеріальних аспектів міських або сільських ландшафтів.

131. Ініціативи, представлені в цьому звіті, зокрема пропозиції щодо політики, можуть здатися амбітними, тоді як деякі з них легше реалізувати. Однак доповідачі наголошують, що будь-які нові заходи, як у коротко-, так і в середньостроковій перспективі, необхідно систематично пов’язувати з уже існуючими. Усі нові види діяльності повинні ґрунтуватися на існуючих проєктах, і необхідно систематично враховувати їхню сталість під час моніторингу впроваджених заходів.

132. Доповідачі підкреслюють, що заходи, зазначені у звіті, спрямовані на поступове формування транснаціональної моделі управління культурною спадщиною регіональними та місцевими органами влади. На сьогодні це видається найбільш «сучасним» і орієнтованим на майбутнє напрямком, який Європа може обрати для своєї культурної спадщини.

Фото надані

- (титульна сторінка) Замок Мареччіо, Больцано, Італія. © saiko3p/Shutterstock — сторінка 1
- Замок у Торреш-Ведраш, Португалія. © tokar/Shutterstock — сторінка 4
- Меморіал Голокосту, Берлін, Німеччина. © Claudia Fernandes/Shutterstock — сторінка 6
- Рейк’явік, столиця Ісландії. © Palmi Gudmundsson/Shutterstock — сторінка 8
- Учісар, Каппадокія, Туреччина. © BlueOrange Studio/Shutterstock — сторінка 11
- Замок Альгамбра та місто Гранада, Іспанія. © Mazur Travel/Shutterstock — сторінка 14
- Археологічний об’єкт Всесвітньої спадщини Куріон, Кіпр. © DaLiu/Shutterstock — сторінка 16
- Зарості Аїос Ніколаос у Наусі, Греція. © Georgios Kritsotakis/Shutterstock — сторінка 19
- Вид на Флоренцію, Італія. © PSno7/Shutterstock — сторінка 23
- Собор Св. Анастасії, Задар, Хорватія. © Frank Fell Media/Shutterstock — сторінка 33
- Поселення епохи неоліту Скара-Брей. Затока Скайл, о. Мейнленд, Оркнейські острови. Шотландія, Велика Британія. © ABlandin/Shutterstock — сторінка 36
- Традиційне виконання, Кишинів, Республіка Молдова. © jonnyslav/Shutterstock — сторінка 39

У партнерстві з

Розширеною частковою угодою про культурні маршрути Ради Європи

*Авеню де л'Юроп, 1
F-67075 Страсбург Седекс*

www.coe.int/routes

ТРАВЕНЬ 2021 року

UK

www.coe.int

Рада Європи — це провідна організація із захисту прав людини. До її складу входять 46 держав-членів, включно з усіма членами Європейського Союзу. Конгрес місцевих і регіональних влад — це інституція Ради Європи, яка відповідає за зміцнення місцевої та регіональної демократії в 46 державах-членах. Він складається з двох палат (Палати місцевих органів влади та Палати регіонів) і трьох комітетів і об'єднує 612 обраних посадовців, які представляють понад 130 000 місцевих і регіональних органів влади.

THE CONGRESS

LE CONGRÈS

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE